

AFKONDIGINGSBLAD VAN SINT MAARTEN

Jaargang 2013

No. 26

Regeling van de Minister-President van 27 juni 2013, houdende de vaststelling van de Aanwijzingen voor de regelgeving van Sint Maarten

---

DE MINISTER-PRESIDENT,

Handelende in overeenstemming met het gevoel van de
ministerraad;

BESLUIT:

Hoofdstuk 1. Toepassingsbereik

Aanwijzing 1

1. Deze aanwijzingen hebben betrekking op alle wettelijke regelingen die onder de verantwoordelijkheid van het Land Sint Maarten tot stand komen en, voor zover uitdrukkelijk aangegeven, op verdragen en andere besluiten van volkenrechtelijke organisaties.
2. Deze aanwijzingen hebben, tenzij in de aanwijzingen of in de toelichting daarbij anders is vermeld, zoveel mogelijk betrekking op overige besluiten die onder de verantwoordelijkheid van het Land Sint Maarten tot stand komen.
3. Deze aanwijzingen zijn van overeenkomstige toepassing op beleidsregels, voor zover de aard van deze beleidsregels zich daartegen niet verzet.

Toelichting:

Met het begrip "wettelijke regelingen" is aangesloten bij de terminologie, gebruikt in artikel 81 van de Staatsregeling van Sint Maarten. Voor alle in dat artikel genoemde wettelijke regelingen geldt dat bij het concipiëren daarvan rekening wordt gehouden met de aanwijzingen. Uiteraard voor zover een en ander wordt opgesteld onder de verantwoordelijkheid van de overheid van Sint Maarten. Bijvoorbeeld op verordeningen van zelfstandige bestuursorganen zijn deze aanwijzingen niet rechtstreeks van toepassing, zie ook aanwijzing 2. Naast de wettelijke regelingen, genoemd in artikel 81 van de Staatsregeling, worden de aanwijzingen voorts zoveel mogelijk toegepast bij het concipiëren van overige besluiten, te weten landsbesluiten sec en ministeriële beschikkingen.

Aan beleidsregels behoeft niet altijd de eis te worden gesteld dat zij ook wat betreft vormgeving het karakter van regelgeving hebben. Echter, op het moment dat beleidsregels in artikelvorm worden

vastgesteld, is het wenselijk om daarop, voor zover mogelijk, de aanwijzingen onverkort toe te passen.

Aanwijzing 2

Deze aanwijzingen worden in acht genomen door de ministers en de onder hen ressorterende dienstonderdelen en personen die bij de voorbereiding en vaststelling van wettelijke regelingen zijn betrokken.

Toelichting:

De aanwijzingen kunnen zich naar hun aard niet richten tot niet onder het gezag van de ministers werkzame participanten in het proces van regelgeving, zoals de Staten, adviescolleges op het terrein van de wetgeving en zelfstandige bestuursorganen. De aanwijzingen kunnen deze organen dus niet binden. Niettemin verdient het aanbeveling dat deze overige participanten met de aanwijzingen rekening houden.

Aanwijzing 3

Afwijking van deze aanwijzingen is slechts toegestaan, indien onverkorte toepassing daarvan uit een oogpunt van goede regelgeving niet tot aanvaardbare resultaten zou leiden.

Toelichting:

De aanwijzingen worden gebruikt door de in aanwijzing 2 genoemden. Er kunnen zich echter gevallen voordoen waarin toepassing van een aanwijzing uit een oogpunt van goede regelgeving niet tot aanvaardbare resultaten leidt. Daartoe is in de onderhavige aanwijzing een geclausuleerde afwijkingsmogelijkheid opgenomen. Het is in het bijzonder de taak van de wetgevingsafdeling erop toe te zien dat van deze mogelijkheid terughoudend en gemotiveerd gebruik wordt gemaakt. Het is immers het doel van de aanwijzingen om wettelijke regelingen zoveel mogelijk volgens dezelfde voorschriften op te stellen, zodat onnodige verschillen voor de rechtspraak, waar mogelijk, worden voorkomen.

Voor zover aanwijzingen elementen bevatten die reeds uit algemeen verbindende voorschriften voortvloeien, is daarnaar in de desbetreffende aanwijzingen zelf verwezen en zal uiteraard van enige afwijking geen sprake kunnen zijn.

Hoofdstuk 2. Algemene onderwerpen van regelgeving

§ 2.1 Gebruik van regelgeving

Aanwijzing 4

1. Tot het ontwerpen van nieuwe wettelijke regelingen wordt alleen besloten, indien de noodzaak daarvan is komen vast te staan.
2. Met het doen van uitspraken en toezeggingen over nieuwe wettelijke regelingen wordt grote terughoudendheid betracht.

Toelichting:

Indien bij een ministerie het verlangen bestaat om regels te stellen ter zake van een bepaald onderwerp, dan stelt dat ministerie eerst een startnotitie op. In deze startnotitie komen de verschillende relevante vraagpunten aan bod, zoals deze in de navolgende aanwijzingen van deze paragraaf zijn uiteengezet. Met het opstellen van een startnotitie wordt

aan het begin van een wetgevingstraject reeds voorzien in het in kaart brengen van alle relevante actoren, alsook van alle mogelijke knelpunten. De startnotitie is als model vastgesteld bij het Draaiboek voor de totstandkoming van wet- en regelgeving van Sint Maarten.

Aanwijzing 5

Alvorens tot het treffen van een wettelijke regeling wordt besloten, worden de volgende stappen gezet:

- a. kennis wordt vergaard van de relevante feiten en omstandigheden met betrekking tot het bewuste onderwerp;
- b. de doelstellingen die worden nagestreefd, worden zo concreet en nauwkeurig mogelijk vastgesteld;
- c. onderzocht wordt of de gekozen doelstellingen kunnen worden bereikt door middel van het zelfregulerend vermogen in de betrokken sector of sectoren dan wel daarvoor overheidsinterventie noodzakelijk is;
- d. indien overheidsinterventie noodzakelijk is, wordt onderzocht of de gekozen doelstellingen kunnen worden bereikt door aanpassing of beter gebruik van bestaande instrumenten dan wel, indien dit niet mogelijk blijkt, welke andere mogelijkheden daartoe bestaan;
- e. de diverse mogelijkheden worden zorgvuldig tegen elkaar afgewogen.

Toelichting:

Onderdeel a: Kennis van feiten en omstandigheden.

Kennis van de relevante feiten en omstandigheden is noodzakelijk om tot een verantwoorde besluitvorming te kunnen komen. Allereerst moet de betrokken kennis worden gebruikt voor het formuleren van de doelstellingen. Vervolgens is zij nodig voor de beantwoording van de vraag in hoeverre overheidsinterventie nodig is en voor de afweging van de verschillende mogelijkheden tot overheidsinterventie. Gewoonlijk vindt het verzamelen van de gegevens overigens gefaseerd plaats. Voor elke nieuwe stap in het besluitvormingsproces zijn veelal weer nieuwe (meer gedetailleerde) gegevens nodig.

Onderdeel b: Nauwkeurige doelstellingen.

Waar dat mogelijk en relevant is, dient te worden vastgesteld binnen welke termijn ernaar wordt gestreefd een doelstelling te bereiken. Indien kwantificering, financieel of anderszins, van een doelstelling mogelijk is, dient deze ook te geschieden.

Onderdeel d: Alternatieven overheidsinterventie.

Bij het onderzoek naar de mogelijkheden die de overheid ten dienste staan om een doelstelling te bereiken, dienen de verschillende denkbare alternatieven de revue te passeren. Het gaat daarbij evenzeer om instrumenten die door middel van wetgeving worden gecreëerd, zoals ge- en verboden, een vergunningenstelsel en een heffingenstelsel, als om andere middelen, zoals feitelijk optreden van de overheid en subsidies. Overigens brengt het uitgangspunt van de rechtsstaat mee dat ten aanzien van deze andere middelen, in verband met het bieden van rechtswaarborgen, veelal ook wettelijke voorzieningen moeten worden getroffen.

Het onderzoek naar de mogelijkheden tot overheidsinterventie kan overigens ook tot de slotsom leiden dat de overheid de betrokken doelstellingen niet kan realiseren. Dan moet van overheidsinterventie worden afgezien.

Wat wettelijke regelingen betreft, kunnen de te onderzoeken varianten zowel betrekking hebben op de opzet van een wettelijke regeling als zodanig

als op onderdelen van een regeling (bijvoorbeeld het systeem van rechtsbescherming waarvoor wordt gekozen).

Overigens zij opgemerkt dat het van de aard van het betrokken geval zal afhangen of de in deze aanwijzing bedoelde onderzoeken omvangrijk dienen te zijn of heel beperkt van aard kunnen blijven. Het is echter wel noodzakelijk dat de in deze aanwijzing bedoelde stappen in alle gevallen waarin het treffen van een regeling een van de mogelijkheden is, worden gezet. De startnotitie voor het opstellen van wettelijke regelingen geeft een basis voor het doorlopen van deze stappen.

Aanwijzing 6

Bij de afweging van verschillende mogelijkheden tot overheidsinterventie om een doelstelling te bereiken, wordt in ieder geval gelet op de volgende aspecten:

- a. de mate waarin verwacht mag worden dat een wettelijke regeling het beoogde doel zal helpen te verwezenlijken;
- b. de neveneffecten van een wettelijke regeling; en,
- c. de lasten van een wettelijke regeling voor de overheid enerzijds en burgers, bedrijven en instellingen anderzijds.

Toelichting:

Onderdeel a: Effectiviteit.

Wat het in onderdeel *a* bedoelde aspect betreft, verdienen bij een overwogen wettelijke regeling onder meer de uitvoerbaarheid en de te verwachten mate van naleving ervan aandacht. Aandachtspunt moet daarbij ook de mogelijkheid tot handhaving zijn. In het oog dient in dit verband te worden gehouden dat naar mate de in een regeling vervatte normen en bestuurlijke instrumenten voor de justitiabelen minder vanzelfsprekend zijn, de naleving - en bijgevolg ook de handhaving - daarvan problematischer is. Zie ten aanzien van de handhaving verder aanwijzing 8.

Uit dit onderdeel vloeit ook voort dat erop gelet moet worden dat de bedrijfsvoering van het betrokken ministerie toereikend moet zijn om de doelen van de overwogen wettelijke regeling te realiseren.

Onderdeel b: Neveneffecten.

Met betrekking tot het in onderdeel *b* bedoelde aspect wordt het volgende opgemerkt. Is er sprake van een beoogd neveneffect, dan is een (secundaire) doelstelling van de wettelijke regeling in het geding. Deze dient dan ook als zodanig te worden aangewezen. Bij onbedoelde neveneffecten moet worden gezien in hoeverre deze de aanvaardbaarheid van een wettelijke regeling niet negatief beïnvloeden. Negatieve beïnvloeding kan aanleiding zijn van een wettelijke regeling af te zien. Anderzijds dient slechts tot het tot stand brengen van een wettelijke regeling te worden besloten indien zij geschikt lijkt de gekozen doelstelling(en) te realiseren. Er is sprake van een onzuivere afweging indien positieve maar onbedoelde neveneffecten de doorslag zouden geven om een wettelijke regeling in te voeren die onvoldoende adequaat lijkt voor het verwezenlijken van de gekozen doelstelling(en).

Welke de negatieve neveneffecten van een maatregel zullen zijn, moet steeds in breed verband worden onderzocht. Aandacht verdient daarbij onder meer ook in hoeverre een maatregel van versturende invloed zal zijn op het effect dat bestaande wettelijke regelingen hebben. De werking van een wettelijke regeling kan worden verstoord doordat een nieuwe wettelijke regeling het voor de justitiabele minder aantrekkelijk maakt aan eerstbedoelde wettelijke regeling te voldoen. Voorts kan een nieuwe wettelijke regeling naast reeds bestaande wettelijke regelingen tot gevolg

hebben dat een zodanige cumulatie van verplichtingen ontstaat dat de bereidheid tot naleving van de betreffende wettelijke regelingen afneemt.

Onderdeel c: Gevolgen voor sociaal-economische ontwikkeling.

Met name dient verder steeds te worden gezien welke gevolgen voor de sociaal-economische ontwikkeling direct of indirect uit een maatregel kunnen voortvloeien. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan gevolgen voor de concurrentiepositie van het bedrijfsleven (nationaal en internationaal), de flexibiliteit van de markt, de afzetontwikkeling (binnenlandse en buitenlandse markt), de werkgelegenheid, de rentabiliteit van ondernemingen, de investeringsgeneigdheid en de beloningstructuur.

Bedacht moet verder worden dat het overgaan tot overheidsingrijpen op een tot dusver door de overheid niet betreden terrein nogal eens het begin inhoudt van een langdurig proces van in intensiteit toenemende overheidsbemoediging, dat leidt tot maatschappelijke verstarringen. Zulke verstarringen zijn vaak slechts ten koste van grote inspanningen ongedaan te maken.

Aanwijzing 7

Gestreefd wordt naar duidelijkheid en eenvoud van wettelijke regelingen en naar een bestendig karakter daarvan.

Toelichting:

Dit betekent onder andere dat het beleid voor zowel de korte als de lange termijn duidelijk moet zijn alvorens tot het treffen van een wettelijke regeling wordt overgegaan.

Aanwijzing 8

1. Tot het ontwerpen van een wettelijke regeling wordt niet besloten dan nadat is nagegaan of in voldoende mate handhaving te realiseren valt.
2. Hierbij wordt onderzocht of handhaving het beste langs bestuursrechtelijke, civielrechtelijke of strafrechtelijke weg dan wel op andere wijze kan plaatsvinden.

Toelichting:

Eerste onderdeel: Handhavingsmogelijkheden.

Voor het realiseren van een met een wettelijke regeling beoogde doelstelling is onontbeerlijk dat deze wettelijke regeling wordt gehandhaafd. Of handhaving in voldoende mate mogelijk is, dient derhalve te worden onderzocht voordat tot het treffen van de wettelijke regeling wordt besloten. In het bijzonder geldt dit indien de wettelijke regeling ge- of verboden bevat, maar ook in andere gevallen - bijvoorbeeld met betrekking tot voorschriften die aan een vergunning worden verbonden - is het handhavingsaspect van betekenis.

Uit het onderzoek moet blijken welke inspanningen nodig worden geacht voor de preventieve en repressieve handhaving ervan. Over de handhavingsmogelijkheden moet reeds voordat tot het treffen van de wettelijke regeling wordt besloten, worden overlegd tussen de ontwerpers van de beoogde wettelijke regeling en de instanties die met de uitvoering en handhaving van de wettelijke regeling zullen worden belast.

De volgende aspecten zijn bij de beoordeling van de handhaafbaarheid in ieder geval van belang:

- een regel moet zo weinig mogelijk ruimte laten voor interpretatiegeschillen;

- uitzonderingsbepalingen moeten tot een minimum worden beperkt;
- regels moeten zo veel mogelijk zijn gericht op zichtbare dan wel objectief constateerbare feiten;
- regels moeten werkbaar zijn voor degenen tot wie de regels zijn gericht en voor de personen die met handhaving zijn belast.

Tweede onderdeel: Handhavingsmethoden.

In dit verband moeten ook de verschillende handhavingsmethoden tegen elkaar worden afgewogen. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan bestuursrechtelijke, civielrechtelijke en strafrechtelijke middelen.

Ook kan echter gedacht worden aan de mogelijkheden die het tuchtrecht biedt en aan preventieve middelen zoals voorlichting. Voor elk van de repressieve handhavingsmethoden dient verder aandacht te worden besteed aan de mogelijke sancties. Bij de afweging van de verschillende mogelijkheden dienen de aspecten, bedoeld in aanwijzing 6, aan de orde te komen. In bepaalde gevallen is het aanbevelenswaardig niet voor één handhavingsmethode te kiezen maar voor een combinatie van verschillende methoden. Overigens dient ervoor te worden gewaakt dat niet zonder noodzaak wordt voorzien in een cumulatie van sanctiemogelijkheden voor de handhaving van één verplichting. Daarbij moet ervoor worden gewaakt dat dubbele bestraffing voor eenzelfde feit achterwege blijft (het "ne bis in idem"-beginsel).

Bij het in deze aanwijzing bedoelde onderzoek moet in het oog worden gehouden dat de justitiële en bestuurlijke handhavingscapaciteit beperkt is.

Aanwijzing 9

Een wettelijke regeling wordt op zodanige wijze ingericht dat zij zo weinig mogelijk conflicten oproept. Daartoe wordt onder meer aan het volgende voldaan:

- a. het aantal beslismomenten waartoe toepassing van de wettelijke regeling aanleiding geeft, wordt tot een minimum beperkt;
- b. ingeval bestuurlijke boetes mogelijk worden gemaakt, worden daarvoor bindende tarieven vastgesteld;
- c. de aard en omvang van uitkeringen, voorzieningen en andere voordelen worden zo duidelijk mogelijk in algemeen verbindende voorschriften omschreven.

Toelichting:

Conflictopwekkende factoren.

Onder meer zijn regels in bijzondere mate conflictopwekkend indien zij een van de volgende kenmerken vertonen:

- het verkrijgen van een uitkering, een voorziening, een restitutie of een ander voordeel wordt afhankelijk gesteld van individueel bepaalde omstandigheden zoals het hebben van een ziekte of gebreken dan wel het zijn van ondernemer;
- belanghebbenden worden met een reeks van beschikkingen geconfronteerd;
- aan een uitvoerende organisatie of ander uitvoeringsorgaan wordt een ruime mate van discretionaire bevoegdheid gelaten;
- voor het bepalen van de hoogte van een uitkering of van de aard van een voordeel worden slechts vage normen gesteld;
- het verkrijgen van een uitkering of van een voordeel dan wel de verplichting om belasting of een heffing te betalen wordt bepaald door een groot aantal persoonlijke omstandigheden waarvan moet blijken uit door de uitvoerende organisatie of het uitvoeringsorgaan te verifiëren gegevens die de betrokkene verstrekt;
- de besluitvorming omtrent het toekennen van uitkeringen of andere voordelen vindt plaats nadat andere instanties dan het met de besluitvorming belaste orgaan een extern advies hebben

uitgebracht dat aan betrokkene bekend wordt gemaakt, maar waarvan het met de besluitvorming belaste orgaan nog mag afwijken;

- er worden gunstige besluiten met een voorlopig karakter genomen, die worden gevolgd door mindere gunstige;
- aan een orgaan dat bevoegd wordt verklaard tot het opleggen van bestuurlijke sancties, worden ruime grenzen gelaten om de aard en de omvang van de sancties te bepalen.

Wat fiscale regelgeving betreft, zijn verder onder meer nog in het bijzonder conflictopwekkend regels die een van de volgende elementen bevatten:

- een financieel belang wordt verbonden aan bijzondere, niet strikt te omschrijven omstandigheden;
- ontwikkelingen in vele uiteenlopende en betrekkelijk smalle sectoren van het maatschappelijk leven worden door middel van het fiscale instrument overmatig gestuurd;
- doelgroepen worden onduidelijk afgebakend.

Aanwijzing 10

Bij de keuze voor een bepaalde wettelijke regeling wordt gestreefd naar zo beperkt mogelijke lasten voor burgers, bedrijven en instellingen, voor zover niet uitdrukkelijk het opleggen van lasten wordt beoogd.

Toelichting:

Gedacht kan worden aan administratieve verplichtingen, kosten verbonden aan een vergunningaanvraag, de noodzaak tot inschakeling van deskundigen en nieuwe rechtstreekse financiële lasten die uit een regeling voortvloeien.

Aanwijzing 11

Bij de keuze voor een bepaalde wettelijke regeling wordt eveneens gestreefd naar zo beperkt mogelijke lasten voor de overheid.

Toelichting:

Bij lasten voor de overheid kan worden gedacht aan:

- a. lasten die rechtstreeks zijn gemoeid met de uitvoering van de wettelijke regeling (voorlichting, het behandelen van aanvragen voor vergunningen en ontheffingen, de inning van belastingen en heffingen en de uitvoering van in de regeling voorgeschreven feitelijke handelingen);
- b. lasten die voortvloeien uit in de wettelijke regeling vervatte procedurele voorschriften, zoals voorschriften inzake verplichte advisering, inspraak, vormen van preventief toezicht, planning, verslagleggingsverplichtingen en evaluatieverplichtingen;
- c. lasten die verband houden met het toezicht op de naleving en met de handhaving van de wettelijke regeling (wat de handhaving betreft, gaat het om lasten in verband met onder meer, het openbaar ministerie, de politie, het gevangeniswezen, andere justitiële diensten en de rechtspraak);
- d. lasten die voortvloeien uit de rechtsbescherming (lasten in verband met de behandeling van bezwaarschriften en met de rechtspraak en lasten voor uitvoerende instanties als gevolg van procedures).

De onder *b* bedoelde lasten kunnen onder meer worden beperkt door te streven naar soberheid in procedurele voorschriften.

Bij het maken van een keuze tussen verschillende varianten voor een wettelijke regeling kan het noodzakelijk zijn lasten voor de overheid af

te wegen tegen lasten voor de burger. Het brengen van meer doelstellingen binnen een wettelijke regeling kan de uitvoering van die regeling ingewikkelder maken en daarmee de voor de overheid met die regeling gemoeide lasten doen toenemen. Aan de andere kant zal het voor de burger vaak meer belastend zijn om met diverse naast elkaar werkende wettelijke regelingen te worden geconfronteerd dan met één geïntegreerde wettelijke regeling.

Aanwijzing 12

De voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een wettelijke regeling mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot de met de wettelijke regeling te dienen doelen.

Toelichting:

Het niet aanbieden van schadevergoeding voor onevenredig zware schade leidt tot een besluit of handeling in strijd met het evenredigheidsbeginsel verwoord in deze aanwijzing (zie HR 19 januari 1991, NJ 1992, 138; AB 1991, 241; Varkensmesterarrest).

Aanwijzing 13

1. Bij de toekenning van bestuursbevoegdheden wordt de uitoefening daarvan

zoveel mogelijk genormeerd.

2. Met het oog hierop worden discretionaire bevoegdheden en bevoegdheden met vage toepassingscriteria niet toegekend, tenzij daarvoor goede gronden zijn.

Toelichting:

Teneinde de burger voldoende rechtswaarborgen te bieden, moeten bestuursbevoegdheden zo nauwkeurig mogelijk in wettelijke regelingen worden ingekaderd. Zie ook aanwijzing 9.

Aanwijzing 14

Bij het ontwerpen van wettelijke regelingen wordt onderzocht welke bestaande wet- en regelgeving en verdragen reeds bestaan ten opzichte van dit onderwerp. Daarnaast worden de algemene rechtsbeginselen in acht genomen.

Toelichting:

Naar aard en inhoud kunnen reeds beperkingen gelden, welke regels in een te ontwerpen wettelijke regeling kunnen worden neergelegd. Op het moment dat een nieuwe landsverordening wordt ontworpen, respectievelijk een bestaande landsverordening wordt gewijzigd, moet bij het opstellen van de nieuwe regels namelijk de toepasselijke internationale verdragen en afspraken, het Statuut en de Staatsregeling, alsook de algemene rechtsbeginselen, in acht worden genomen. Van deze rechtsbeginselen kunnen met name worden genoemd het rechtszekerheidsbeginsel, het gelijkheidsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel.

Wanneer een gedelegeerde wettelijke regeling – landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of ministeriële regeling – wordt ontworpen, respectievelijk wordt gewijzigd, zijn de te stellen regels naast het bovenstaande ook gebonden aan de delegerende wettelijke regeling. In de

delegerende wettelijke regeling is immers de regelgevende bevoegdheid – en daarmee de reikwijdte en grenzen van die bevoegdheid – door de formele wetgever aan de regering, respectievelijk aan een minister toegekend.

§ 2.2 Algemeen verbindende voorschriften

Aanwijzing 15

Wanneer bij het vaststellen van algemeen verbindende voorschriften een onderverdeling wordt gemaakt naar elementen, vast te stellen bij landsverordening, en elementen, vast te stellen middels gedelegeerde regelgeving, bevat de landsverordening ten minste alle hoofdelementen. Om te bepalen ter zake van welke elementen delegatie van regelgevende bevoegdheid is toegestaan, is het primaat van de wetgever leidend.

Toelichting:

Algemeen:

Algemeen verbindende voorschriften worden vastgesteld in wettelijke regelingen als bedoeld in artikel 81 van de Staatsregeling. Met de term algemeen verbindende voorschriften worden alle naar buiten werkende rechtsregels bedoeld, die bindend zijn voor een onbepaalde groep van burgers of organisaties, voor herhaalde toepassing vatbaar zijn en zijn uitgegaan van het orgaan dat de bevoegdheid daartoe aan enig landsverordening ontleent.

Betrokkenheid Staten:

Een landsverordening is, behoudens de Staatsregeling en koninkrijkswetgeving, de enige wettelijke regeling, bedoeld in artikel 81 van de Staatsregeling, waarbij de betrokkenheid van de Staten steeds is vereist. In een landsverordening kunnen delegatiegrondslagen worden opgenomen, waaruit volgt dat bepaalde algemeen verbindende voorschriften (elementen) bij gedelegeerde regelgeving kunnen worden vastgesteld. Met de goedkeuring van een landsverordening, waarin een of meer delegatiebepalingen zijn opgenomen, geven de Staten de regering de bevoegdheid om zonder verdere directe betrokkenheid van de Staten te voorzien in het stellen van bepaalde algemeen verbindende voorschriften. Dit leerstuk wordt ook wel aangeduid als het primaat van de wetgever, waarmee de wetgever in formele zin is bedoeld, dus de regering en de Staten gezamenlijk. Kortom, de formele wetgever – regering en Staten – is bevoegd om regels te stellen, tenzij de Staten zelf die bevoegdheid delegeren aan de regering of de minister(s). Indien bepaalde bevoegdheden worden gedelegeerd, behouden de Staten uiteraard de mogelijkheid om het daarmee gevoerde regeringsbeleid achteraf te controleren.

Gelet op het vorenstaande is het van belang om bij het concipiëren van wetgeving een duidelijke keuze te maken welke elementen bij landsverordening worden geregeld en voor welke elementen delegatie toelaatbaar is. Bij deze keuze wordt onderzocht welke elementen van de regeling zo gewichtig zijn dat de Staten bij de vaststelling moeten worden betrokken. Voorts bestaan er enkele elementen waarvoor regeling bij landsverordening verplicht is gesteld. Zie ook aanwijzing 17.

Hoofdelementen van de regeling:

De hoofdelementen, die bij landsverordening worden geregeld, bestaan in ieder geval uit de reikwijdte van de wettelijke regeling, de structurele elementen van de wettelijke regeling en de voornaamste duurzame normen.

In de aanwijzingen 16 en 17 is een opsomming gegeven van de meest voorkomende hoofdelementen.

Een landsverordening voorziet in de meest duurzame elementen, waarvan kan worden verwacht dat deze niet veelvuldig hoeven te worden gewijzigd. Door middel van delegatie kunnen nadere regels worden gesteld ter uitvoering van deze hoofdelementen. Dit betreft meestal die algemeen verbindende voorschriften, die regelmatig aanpassing behoeven of van technische aard zijn.

Aanwijzing 16

1. In ieder geval worden in de landsverordening die elementen opgenomen, waarvoor de Staatsregeling regeling bij landsverordening eist en geen delegatie toelaat.
2. Een in de Staatsregeling neergelegd verbod tot delegatie houdt in dat:
  - a. alle wezenlijke bepalingen ten aanzien van het betrokken onderwerp in de landsverordening moeten worden vastgelegd; en,
  - b. in de landsverordening niet mag worden volstaan met de toekenning van vage bestuursbevoegdheden, waarbij de daadwerkelijke invulling van de regeling in feite geheel bij gedelegeerde regelgeving geschiedt.

Toelichting:

In het bijzonder deel van de memorie van toelichting bij de Staatsregeling zijn in Hoofdstuk 2, paragraaf 2.2, enige zinnen gewijd aan de terminologie die kan worden gebruikt om aan te duiden dat delegatie van regelgevende bevoegdheid is toegestaan. Toegelicht wordt dat delegatie slechts is toegestaan, indien in de Staatsregeling de formule "bij of krachtens " is gebruikt. Naast deze terminologie wordt, bij wijze van uitzondering, in de Staatsregeling zelf tevens de mogelijkheid tot delegatie aangeduid door het gebruik van enigerlei vorm van het werkwoord "regelen" of de zelfstandige naamwoorden "regels" of "regeling". Hoewel hiervan in het algemeen deel van de memorie van toelichting geen melding wordt gemaakt, is dit systeem van delegatie wel uiteengezet in de toelichting bij onder andere de artikelen 12 en 91 van de Staatsregeling. In geval geen gebruik is gemaakt van enige delegatieterminologie, geldt in beginsel een delegatieverbod. Dit verbod laat onverlet dat het stellen van als uitvoering te beschouwen regels over details toch bij gedelegeerde regelgeving kan plaatshebben.

Dit laatste is echter niet het geval bij de 'delegatieverboden' inzake klassieke grondrechten. Laten de bepalingen wel delegatie toe, dan dient een afweging plaats te vinden zoals in aanwijzing 15 is beschreven.

Aanwijzing 17

1. Zoveel mogelijk worden in de landsverordening opgenomen voorschriften:
  - a. die de grondslag vormen van een stelsel van vergunningen, of een ander stelsel waarbij de toelaatbaarheid van handelen afhankelijk wordt gesteld van verlof van de overheid;
  - b. waarbij nieuwe bestuursorganen, overheidsorganen of – instanties in het leven worden geroepen;
  - c. betreffende rechtsbescherming;
  - d. inzake sancties van bestuursrechtelijke, strafrechtelijke of civielrechtelijke aard;
  - e. waarbij toezichts- of opsporingsbevoegdheden worden toegekend;
  - f. omtrent rechten en verplichtingen van burgers jegens elkaar;

- g. die beogen aan de burger procedurele waarborgen te bieden ten aanzien van het gebruik van bevoegdheden door de overheid;
  - h. die de financiële verplichtingen van de burgers jegens de overheid vaststellen, waaronder begrepen leges en retributies.
2. Ook worden zoveel mogelijk in de landsverordening opgenomen voorschriften

omtrent het bestaan van financiële aanspraken jegens de overheid, de kring van voor die aanspraken in aanmerking komende personen en de verschillende elementen die bij de bepaling van de uit te keren bedragen een rol moeten spelen, tenzij de financiële aanspraken slechts zeer tijdelijk of incidenteel van aard zijn dan wel het slechts om een zeer beperkt aantal gevallen gaat.

Toelichting:

Voor een aantal van de voorschriften, opgesomd in het eerste onderdeel van deze aanwijzing, geldt dat regeling bij landsverordening krachtens de Staatsregeling is vereist. Voor die voorschriften is delegatie dus niet toegestaan. Zo regelt artikel 91, tweede lid, van de Staatsregeling dat strafbaarstellingen en strafmaten bij landsverordening worden bepaald.

§ 2.3 Delegatie van regelgevende bevoegdheid

Aanwijzing 18

Elke delegatie van regelgevende bevoegdheid aan de regering, respectievelijk aan één of meerdere ministers, dient in de delegerende wettelijke regeling zo concreet en nauwkeurig mogelijk te worden begrensd.

Aanwijzing 19

Delegatie aan een minister wordt beperkt tot het regelen van:

- a. algemeen verbindende voorschriften van administratieve aard;
- b. uitwerking van details van reeds in een landsverordening of landsbesluit, houdende algemene maatregelen, geregelde elementen;
- c. voorschriften die dikwijls wijziging behoeven; en,
- d. voorschriften waarvan valt te voorzien dat deze mogelijk met grote spoed moeten worden vastgesteld.

Toelichting bij de aanwijzingen 18 en 19:

Er bestaan twee verschillende vormen van delegatie van regelgevende bevoegdheid, te weten: rechtstreekse delegatie en subdelegatie. De delegatie van regelgevende bevoegdheid houdt de bevoegdheid in om binnen het kader van een landsverordening bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, regels te stellen. De hoofdregel is dat regelgevende bevoegdheid wordt gedelegeerd aan de regering. Voor modellen voor dergelijke delegatie zie aanwijzing 21.

Ingeval de bevoegdheid tot het regelen van voorschriften, opgesomd in aanwijzing 19, wordt gedelegeerd, geldt echter rechtstreekse delegatie aan een minister als hoofdregel. Zie hiertoe ook aanwijzing 20.

Het kan voorkomen dat ten tijde van het opstellen van een ontwerp van landsverordening nog niet duidelijk is of het noodzakelijk is om delegatie aan een of meerdere ministers toe te staan. In dergelijke gevallen wordt de figuur van subdelegatie gebruikt. Subdelegatie houdt in dat in een landsverordening regelgevende bevoegdheid aan de regering wordt gedelegeerd, waarbij de mogelijkheid wordt opengelaten dat de regering deze bevoegdheid op haar beurt (door)delegeert aan de minister die het aangaat.

Met rechtstreekse delegatie, respectievelijk met subdelegatie, aan één of meerdere ministers wordt vanuit het oogpunt van de primaat van de wetgever terughoudend omgegaan.

Een uitzonderlijk geval betreft de toekenning van verordenende bevoegdheid aan een zelfstandig bestuursorgaan. Zie hiertoe verder aanwijzing 99 en de toelichting daarbij.

Aanwijzing 20

Rechtstreekse delegatie van regelgevende bevoegdheid aan een of meerdere ministers geschiedt, indien mogelijk, in de landsverordening zelf.

Toelichting:

Indien bij het formuleren van een landsverordening reeds vaststaat dat het wenselijk is bepaalde voorschriften bij ministeriële regeling vast te stellen, wordt, indien dit wetgevingstechnisch niet tot problemen leidt, het stellen van die regels in de landsverordening rechtstreeks aan de betrokken minister gedelegeerd. In dergelijke gevallen wordt niet gekozen voor subdelegatie. Daarvoor is slechts reden als ten tijde van het formuleren van de landsverordening wel voorzienbaar is dat er elementen zullen zijn die voor opneming in een ministeriële regeling in aanmerking komen (volgens de criteria van aanwijzing 19), maar het tegelijkertijd nog onvoldoende duidelijk is in welke mate de meer wezenlijke aspecten van die onderwerpen in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, een plaats behoren te krijgen.

Aanwijzing 21

1. Voor delegatie van regelgevende bevoegdheid aan de regering wordt de formule
"bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen," gebruikt.
2. Is het de bedoeling subdelegatie van deze regelgevende bevoegdheid door de regering mogelijk te maken, dan wordt de formule *"bij of krachtens landsbesluit, houdende algemene maatregelen,"* gebruikt.

Toelichting:

Door het gebruik van de formule *"bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen"* wordt subdelegatie van regelgevende bevoegdheid door de regering uitgesloten (zie HR 25 januari 1926, NJ blz. 246, en HR 26 november 1957, NJ 53). Niettemin is in de jurisprudentie wel geaccepteerd dat, indien deze formule wordt gehanteerd, in het betrokken landsbesluit, houdende algemene maatregelen, in bijzondere gevallen aan een minister wordt overgelaten een regeling vast te stellen ter uitwerking van, in de maatregel genoemde, detailpunten ten behoeve van de toepassing van de bij de maatregel getroffen regeling in de praktijk (zie HR 8 mei 1953, NJ 614, en HR 11 januari 1977, NJ 467). Dit wordt dan niet beschouwd als subdelegatie van regelgevende bevoegdheid, maar als het aan een minister overlaten van uitvoering van de bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, getroffen regeling. Overigens verdient het aanbeveling bij het ontwerpen van een ontwerp voor een landsverordening niet van deze mogelijkheid uit te gaan maar in alle gevallen waarin het wenselijk voorkomt dat aan een minister wordt overgelaten nadere regels te stellen, van welke aard dan ook, in de landsverordening voor delegatie van regelgevende bevoegdheid aan de regering de formule *"bij of krachtens landsbesluit, houdende algemene maatregelen,"* te gebruiken.

Vermelding verdient dat het in oude wetgeving kan voorkomen dat niet de formule *"bij of krachtens"* is gebruikt, terwijl het toch niet in de bedoeling heeft gelegen subdelegatie uit te sluiten. In een dergelijk geval kan soms uit

de wetsgeschiedenis of de jurisprudentie worden afgeleid dat subdelegatie geoorloofd is te achten. Zie ook aanwijzing 16.

Aanwijzing 22

1. Voor delegatie van regelgevende bevoegdheid aan een minister wordt de formule "*bij ministeriële regeling*" gebruikt.
2. De delegerende landsverordening of het delegerende landsbesluit, houdende algemene maatregelen, geeft aan door welke minister of ministers een ministeriële regeling wordt vastgesteld, tenzij daarover geen misverstand kan bestaan.

Aanwijzing 23

1. De uitdrukking dat een minister een bevoegdheid uitoefent "*in overeenstemming met*" een ambtgenoot, wordt gebruikt, indien vereist is dat het overleg tot overeenstemming leidt.
2. In overige gevallen wordt "*na overleg met*" gebruikt.
3. De uitdrukking "*in overleg met*" wordt vermeden.

Aanwijzing 24

Bij delegatie van regelgevende bevoegdheid wordt over "*regels*" gesproken, indien in de delegerende regeling over het betrokken onderwerp nog niets is geregeld. In andere gevallen wordt over "*nadere regels*" gesproken.

Aanwijzing 25

In een wettelijke regeling wordt niet toegestaan dat de bevoegdheid tot het vaststellen van algemeen verbindende voorschriften wordt gedelegeerd aan anderen dan politieke gezagdragers.

Toelichting:

Het toekennen van regelgevende bevoegdheid aan bijvoorbeeld een secretaris-generaal of een hoofd van een dienst is over het algemeen onnodig en onwenselijk. Het is van belang dat de politiek verantwoordelijke minister(s), respectievelijk de regering zelf, de gedelegeerde wettelijke regeling vaststelt.

Aanwijzing 26

1. In een landsverordening wordt niet toegestaan dat deze bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, respectievelijk bij ministeriële regeling wordt gewijzigd.
2. In een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt niet toegestaan dat deze bij ministeriële regeling wordt gewijzigd.
3. Van het eerste en tweede onderdeel kan worden afgeweken, voor wat het betreft:
  - a. het volgens vaste systematiek aanpassen van bedragen, tarieven en percentages; en,
  - b. het maken van wetstechnische aanpassingen van verwijzingen naar verdragen of onderdelen daarvan.
4. In een der gevallen, beschreven in het eerste en tweede onderdeel, wordt uitsluitend de term 'wijzigen' gebruikt.

Toelichting:

Eenduidige terminologie bij wijziging van bedragen, tarieven en percentages is wenselijk voor de helderheid van de regels. Gebruik van andere termen (zoals aanpassen, herzien, in de plaats treden, vervangen, indexerend) leidt tot onduidelijke delegatieopdrachten en wordt daarom vermeden. Regels die opdracht geven tot wijzigingen 'van rechtswege' worden evenmin gebruikt. Zie ook aanwijzing 160 en verder.

Aanwijzing 27

1. Een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, treedt niet eerder in werking dan nadat de landsverordening waarop deze is gebaseerd, in werking is getreden.
2. Deze aanwijzing is van overeenkomstige toepassing op de inwerkingtreding van een ministeriële regeling, met dien verstande dat, indien een ministeriële regeling door middel van subdelegatie wordt vastgesteld, deze niet in werking kan treden tot het moment waarop tevens het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, waarop deze is gebaseerd, in werking is getreden.

Toelichting:

Een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, dan wel een ministeriële regeling kan niet eerder in werking treden of verder terugwerken dan de delegerende wettelijke regeling. De vaststelling kan wel eerder plaatsvinden. Uiteraard dient op het moment van deze vaststelling voldoende zekerheid te bestaan over de uiteindelijke inhoud en nummering van de delegatiebepaling in de delegerende wettelijke regeling, zodat niet achteraf onduidelijkheid kan ontstaan over de wettelijke grondslag van het vastgestelde landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of de vastgestelde ministeriële regeling.

§ 2.4 Parlementaire betrokkenheid bij gedelegeerde regelgeving

Aanwijzing 28

In de landsverordening wordt geen formele betrokkenheid van de Staten bij gedelegeerde regelgeving geregeld, tenzij daarvoor bijzondere redenen bestaan.

Toelichting:

Het is wenselijk dat bij de verdeling van elementen over de landsverordening en de gedelegeerde wettelijke regelingen duidelijke keuzes worden gemaakt, waarbij ofwel een onderwerp in de landsverordening wordt geregeld, ofwel het geven van voorschriften wordt gedelegeerd. Zie ook aanwijzing 15.

Bij voorkeur wordt vermeden dat de vaststelling van bepaalde voorschriften wordt gedelegeerd, terwijl tegelijkertijd wordt vastgelegd dat de Staten bij deze gedelegeerde wettelijke regeling worden betrokken. In een enkel geval valt aan parlementaire betrokkenheid bij gedelegeerde regelgeving echter niet te ontkomen. Zie de toelichting bij aanwijzing 134 voor de afstemming tussen de inwerkingtreding van een voorhangbepaling en een met inachtneming daarvan tot stand te brengen gedelegeerde wettelijke regeling.

Aanwijzing 29

Gecontroleerde delegatie wordt slechts toegepast ingeval een materie regeling bij landsverordening rechtvaardigt maar zich daarvoor toch niet goed leent vanwege haar sterk technische karakter, de noodzaak van snelle wijzigingen of de grote omvang van de te stellen regels.

Toelichting:

Gecontroleerde delegatie houdt in dat voorschriften bij gedelegeerde regelgeving kunnen worden vastgesteld maar dat een voorontwerp daarvan, ter kennis van de Staten wordt gebracht. Het is daarbij van belang dat de Staten voldoende in de gelegenheid worden gesteld om opmerkingen over het ontwerp of de wettelijke regeling te maken en daarover met de betrokken minister van gedachten te wisselen.

Aanwijzing 30

Voor gecontroleerde delegatie wordt een van de volgende modellen gebruikt:

- a. De voordracht voor een krachtens artikel [...] vast te stellen landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt niet eerder gedaan dan vier weken nadat het ontwerp aan de Staten is overgelegd.
- b. De voordracht voor een krachtens artikel [...] vast te stellen landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt niet gedaan dan nadat het ontwerp in de Landscourant is bekendgemaakt en aan een ieder de gelegenheid is geboden om binnen vier weken na de dag waarop de bekendmaking is geschied, wens en bedenkingen ter kennis van de Minister van [...] te brengen. Gelijkzeitig met de bekendmaking wordt het ontwerp aan de Staten overgelegd.

Toelichting:

Model onderdeel a.

Het in onderdeel a opgenomen model ziet op de situatie waarin het wenselijk wordt geacht dat de Staten kunnen uitspreken zich over een ontwerp van een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, zonder dat daarover inspraak in den brede wordt geregeld (zie daarvoor model b).

Model onderdeel b.

Het in onderdeel b opgenomen model ziet op de situatie waarin het wenselijk voorkomt niet alleen de Staten de gelegenheid te geven vóór de inwerkingtreding van het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, hun standpunt over de wettelijke regeling kenbaar te maken maar tevens om inspraak in den brede mogelijk te maken.

Bij beide modellen geldt dat het ontwerp voorafgaand aan overlegging aan de Staten de volledige wetgevingsprocedure tot aan het moment van bekrachtiging heeft afgelegd. Voorafgaand aan de aanbieding voor bekrachtiging heeft de voordracht aan de Staten plaats. Indien deze voordracht ingrijpende wijzigingen in het ontwerp tot gevolg heeft, wordt de Raad van Advies opnieuw geconsulteerd. Ten einde zeker te stellen dat de Staten binnen de termijn hun mening kenbaar kunnen maken, is het gewenst dat rekening wordt gehouden met de recesperiodes van de Staten, zie ook aanwijzing 35.

Bij beide modellen verdient het overigens de voorkeur niet reeds in het betrokken landsbesluit, houdende algemene maatregelen, zelf het tijdstip van inwerkingtreding vast te leggen.

Aanwijzing 31

Tijdelijke delegatie blijft beperkt tot gevallen waarin te stellen voorschriften gelet op hun betekenis bij landsverordening moeten worden vastgesteld maar de totstandkoming van een landsverordening niet kan worden afgewacht.

Toelichting:

Tijdelijke delegatie houdt in dat voorschriften tijdelijk bij een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of eventueel bij ministeriële regeling kunnen worden vastgesteld maar dat deze wettelijke regeling op korte termijn moet worden vervangen door een landsverordening. Voor deze constructie kan aanleiding zijn indien met betrekking tot een materie die op zich regeling bij landsverordening behoeft, snelle interventie is geboden of anticipatie op nieuwe maatregelen moet worden voorkomen (dit doet zich vooral voor bij sociaal-economische en fiscale regelgeving).

Nadeel van de constructie is dat zij dubbel werk oplevert: eerst moeten de voorschriften bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, respectievelijk bij ministeriële regeling, worden vastgesteld en vervolgens moet nog een ontwerp van een landsverordening tot stand worden gebracht. Dit nadeel wordt ondervangen door delegatie onder het vereiste van goedkeuring bij landsverordening. Zie aanwijzing 33.

Aanwijzing 32

Voor tijdelijke delegatie wordt het volgende model gebruikt:

Na de plaatsing in het Afkondigingsblad van een krachtens artikel [...] *[vastgesteld landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / vastgestelde ministeriële regeling]* wordt een ontwerp van een landsverordening tot regeling van het betrokken onderwerp zo spoedig mogelijk bij de Staten ingediend. Indien het ontwerp wordt ingetrokken of indien de Staten besluiten het voorstel niet aan te nemen, wordt *[het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / de ministeriële regeling]* onverwijld ingetrokken. Wordt het ontwerp tot landsverordening verheven, dan wordt *[het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / de ministeriële regeling]* ingetrokken op het tijdstip van inwerkingtreding van die landsverordening.

Toelichting:

Het verdient de voorkeur dat in het in de laatste zin van deze aanwijzing bedoelde geval de intrekking van het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, respectievelijk de ministeriële regeling, wordt geregeld in de betrokken landsverordening.

Aanwijzing 33

Delegatie onder het vereiste van bekrachtiging bij landsverordening blijft beperkt tot wettelijke regelingen die de Staten in beginsel slechts kunnen goedkeuren of weigeren goed te keuren.

Toelichting:

Bezwaar van de figuur van delegatie onder bekrachtiging bij landsverordening is dat de Staten aanleiding kunnen zien om bij de

behandeling van de landsverordening ter bekrachtiging wijziging af te dwingen in de goed te keuren wettelijke regeling en daarmee een soort recht van amendement krijgt bij deze gedelegeerde wettelijke regelingen.

Aanwijzing 34

1. Voor delegatie onder het vereiste van bekrachtiging bij landsverordening wordt het volgende model gebruikt:
Onverwijld na de inwerkingtreding van een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, als bedoeld in ..., dient de regering bij de Staten een ontwerp van een landsverordening tot bekrachtiging in van dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen.
2. Indien het ontwerp van de landsverordening wordt ingetrokken of indien de Staten tot het niet aannemen van dat ontwerp besluiten, wordt het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, bedoeld in ..., onverwijld ingetrokken.

Aanwijzing 35

Voor overlegging aan de Staten als bedoeld in de aanwijzingen 30 en 34 wordt een zodanig tijdstip gekozen dat de in die aanwijzing bedoelde termijn grotendeels buiten een reces van de Staten valt.

§ 2.5 Harmonisatie

Aanwijzing 36

In gevallen waarin soortgelijke onderwerpen worden geregeld, wordt zoveel mogelijk gestreefd naar harmonisatie van regelgeving.

Aanwijzing 37

Bij wijziging van een wettelijke regeling wordt nagegaan welke wijzigingen uit een oogpunt van harmonisatie kunnen worden meegenomen.

Aanwijzing 38

In bijzondere landsverordeningen wordt alleen afgeweken van algemene landsverordeningen, indien dit noodzakelijk is. Een afwijking wordt in de memorie van toelichting bij de bijzondere landsverordening gemotiveerd.

Aanwijzing 39

1. Voor de kennisgeving van een overig besluit als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, aan de daarbij betrokkenen waardoor dat besluit zijn werking als rechtshandeling kan verkrijgen, wordt de term "bekendmaking" gebruikt.
2. In de overige gevallen wordt de term "mededeling" gebruikt.

Toelichting:

Voor besluiten, bedoeld in het eerste onderdeel, geldt dat, indien er sprake is van een publiek belang, deze besluiten tevens plaatsing in de Landscourant behoeven. Dit is vereist op grond van artikel 4 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding (AB 2010, GT no. 21).

Hoofdstuk 3. Algemene aspecten van vormgeving

§ 3.1 Algemene terminologische punten

Aanwijzing 40

Bepalingen worden zo beknopt mogelijk geformuleerd.

Aanwijzing 41

Voorschriften worden, tenzij dit onvermijdelijk is, niet met behulp van de werkwoorden "*moeten*" of "*dienen*" geformuleerd.

Aanwijzing 42

1. Het normale spraakgebruik wordt zoveel mogelijk gevolgd.
2. Woorden waarvan de betekenis te weinig bepaald of onduidelijk is, worden niet gebruikt.

Toelichting:

Zie ook aanwijzing 95 inzake begripsbepalingen.

Aanwijzing 43

1. Voor de terminologie van gedelegeerde wettelijke regelingen wordt aangesloten bij die van de delegerende wettelijke regeling.
2. Voor de terminologie in nationale wettelijke regelingen wordt in beginsel aangesloten bij die van verwante internationale regelingen.

Toelichting:

Zie ook aanwijzing 97 en de toelichting daarop. Aansluiting bij de terminologie van verwante internationale regelgeving kan worden bewerkstelligd door bepalingen daaruit in dezelfde bewoordingen over te nemen, door daarnaar te verwijzen of door een combinatie van deze mogelijkheden.

In de delegerende wettelijke regeling kan overigens ook uitdrukkelijk worden bepaald dat de in die delegerende wettelijke regeling opgenomen begripsbepalingen gelden voor de gedelegeerde wettelijke regelingen. Die begripsbepalingen worden in de gedelegeerde wettelijke regeling niet herhaald. Om dit te regelen wordt in het artikel, houdende de begripsbepalingen, het volgende model gebruikt:

"In [*deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen*] en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:"

Aanwijzing 44

1. Wettelijke regelingen worden zo veel mogelijk in de Nederlandse taal opgesteld.
Gebruik van een andere taal is alleen mogelijk wanneer een woord of uitdrukking in een andere taal ingang heeft gevonden in Sint Maarten en:
  - a. er geen Nederlands equivalent van het woord of de uitdrukking beschikbaar is; of,
  - b. de bedoeling duidelijker wordt weergegeven dan in het Nederlands.
2. Deze aanwijzing geldt niet voor benamingen en evenmin voor de artikelen van

wettelijke regelingen, waarin is voorzien in de tekst van een af te leggen eed of gelofte.

Toelichting:

In sommige gevallen kan het zo zijn dat de Nederlandse taal geen uitkomst biedt. Een voorbeeld hiervan is het onderschrift bij het wapen van Sint Maarten, dat in de Latijnse taal is vastgesteld (*semper pro grediens*). Een tweede voorbeeld is, wanneer een bepaald woord of uitdrukking in Sint Maarten uitsluitend in het Engels wordt gebezigd en geen verwarring over de inhoud van dat woord of die uitdrukking kan bestaan.

Aanwijzing 45

1. Hetzelfde begrip wordt niet met verschillende termen aangeduid.
2. Dezelfde term wordt niet voor verschillende begrippen gebruikt.

Aanwijzing 46

1. Indien mogelijk, worden persoonsaanduidingen gebruikt die zowel mannen als vrouwen omvatten.
2. Combinaties van aanduidingen van mannen en vrouwen worden niet gebruikt.

Toelichting:

Ter illustratie van het eerste onderdeel van deze aanwijzing verdient het bijvoorbeeld de voorkeur de term "*verloskundige*" te gebruiken in plaats van de term "*vroedvrouw*", of de term "*degene, die*" in plaats van "*hij, die*".

Daarbij dient aanwijzing 41, eerste onderdeel, niet uit het oog te worden verloren, waarin is geregeld dat zoveel mogelijk dient te worden aangesloten bij het dagelijks taalgebruik.

Ter illustratie van het tweede onderdeel van deze aanwijzing worden bijvoorbeeld formuleringen als "werknemer/werkneemster", "werknemer(-ster)" of "hij/zij die" niet gebruikt.

Aanwijzing 47

Afkortingen worden alleen gebruikt indien dit redelijkerwijs niet te vermijden is. Bij gebruik ervan worden zij in de begripsbepalingen opgenomen.

Toelichting:

Zie ook aanwijzing 141, eerste onderdeel, waarin onder meer het gebruik van afkortingen in citeertitels is geregeld.

Aanwijzing 48

1. Formulering van een regel in de vorm van een fictie wordt zoveel mogelijk vermeden.
2. In elk geval blijft een fictie achterwege indien daarmee wordt beoogd de werkingssfeer van een delegerende wettelijke regeling uit te breiden.

Toelichting:

Een fictie in een wettelijk voorschrift levert een onweerlegbaar rechtsvermoeden op. Indien bijvoorbeeld in bepaalde gevallen een werknemer voor een bepaalde wettelijke regeling gelijk wordt gesteld met

een ambtenaar, dan wordt de wettelijke regeling die geldt voor de ambtenaar van overeenkomstige toepassing verklaard. Niet wordt bepaald dat een werknemer voor die wettelijke regeling geacht wordt een ambtenaar te zijn.

Aanwijzing 49

In plaats van "indien en voor zover" wordt de uitdrukking "voor zover" gebruikt.

Aanwijzing 50

Het gebruik van de uitdrukking "en/of" blijft achterwege.

Toelichting:

Indien in een opsomming van gevallen "of" wordt gebruikt, is daaronder mede begrepen de situatie dat meer dan een van de genoemde gevallen zich tegelijk voordoen. Dit laat uiteraard onverlet dat het woord "of" in opsommingen ook nog in de andere gebruikelijke betekenissen moet worden gebruikt. Indien in een opsomming van gevallen "en" wordt gebruikt, is daaronder verstaan dat alle genoemde gevallen zich gelijktijdig voordoen.

Aanwijzing 51

Volzinnen of zinsneden worden niet tussen haakjes geplaatst.

Aanwijzing 52

Het einde van een periode of reeks wordt aangeduid met de uitdrukking "tot en met".

Toelichting:

Voorbeelden:

- De artikelen 5 tot en met 10 zijn van overeenkomstige toepassing.
- De benoeming loopt tot en met 31 december 2012.

Aanwijzing 53

1. De uitdrukkingen "onderscheidenlijk" en "respectievelijk" worden gebruikt

overeenkomstig het volgende voorbeeld:

Het in het eerste en tweede lid bepaalde ten aanzien van de schipper en de schepeling, is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de gezagvoerder, respectievelijk het lid van de bemanning van een luchtvaartuig.

2. Het gebruik van de uitdrukking "c.q." blijft achterwege.

Aanwijzing 54

Een ontwerp van een landsverordening wordt in officiële stukken aangeduid als "ontwerp".

Aanwijzing 55

Overige besluiten als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, bijvoorbeeld besluiten tot instelling van een commissie, plegen als "besluit" te worden aangeduid. De term "beschikking" wordt alleen gebruikt voor besluiten inzake een concreet geval.

Toelichting:

De term "besluit" is nader onder te verdelen in twee categorieën, namelijk landsbesluiten (vast te stellen door de Gouverneur en een of meerdere ministers gezamenlijk) en ministeriële besluiten. Uit de wettelijke regeling, waarin de beslissingsbevoegdheid is neergelegd, volgt welk soort besluit kan worden vastgesteld.

De term "beschikking" is eveneens nader onder te verdelen in twee categorieën. Ten eerste de ministeriële beschikking en ten tweede de gouvernementele beschikking. Deze laatste categorie wordt uitsluitend gebruikt voor bepaalde bijzondere bevoegdheden.

Aanwijzing 56

1. Bij de aanduiding van het grondgebied van Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten gezamenlijk wordt het woord "Koninkrijk" gebruikt.
2. Het woord "land" wordt gebruikt ter aanduiding van Nederland, Aruba, Curaçao of Sint Maarten als onderdeel van het Koninkrijk.

Toelichting:

In toelichtingen kan worden gesproken van de Caribische delen van Nederland om Bonaire, Sint Eustatius en Saba aan te duiden ten opzichte van het Europese deel van Nederland. Als partij bij een verdrag wordt de aanduiding 'Koninkrijk der Nederlanden' gebruikt, wanneer dit verdrag voor alle landen binnen het Koninkrijk van toepassing zal zijn.

Aanwijzing 57

Voor meeteenheden worden de wettelijk vastgestelde aanduidingen gebruikt. Deze aanduidingen worden in de wettelijke regeling niet afgekort, tenzij deze worden gebruikt in tabellen, houdende technische voorschriften.

Toelichting:

In de wettelijke regeling wordt dus niet geschreven "m, cm, mm, etc.", maar "meter, centimeter, millimeter, et cetera".

Aanwijzing 58

1. In een bepaling worden getallen tot en met tien volledig uitgeschreven, tenzij:
  - a. met die getallen wordt verwezen naar artikelen;
  - b. een datum wordt vastgesteld;
  - c. de getallen worden gebruikt in een tabel.
2. Getallen boven de tien worden in ieder geval met Arabische cijfers aangeduid.

Aanwijzing 59

1. Voor de aanduiding van bedragen in Amerikaanse dollars wordt gebruikt: USD.
2. Voor de aanduiding van bedragen in Nederlands-Antilliaanse guldens wordt het valutateken "NAƒ" gebruikt en voor de bedragen in Caribische guldens "CMg".
3. Voor de aanduiding van bedragen in Arubaanse guldens wordt gebruikt "Afl." of "florin".

§ 3.2 Aanduiding van ministers

Aanwijzing 60

In een landsverordening, landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of in een ministeriële regeling wordt een minister aangeduid met "*de Minister van [Ministerie]*".

Toelichting:

De organisatiestructuur van de overheid van Sint Maarten is geregeld in de Landsverordening inrichting en organisatie landsoverheid. Voor de aanduiding van ministers in wettelijke regelingen wordt aangesloten bij de aanduidingen van de ministers, zoals deze in artikel 1 van die landsverordening zijn bepaald. Zie verder aanwijzing 72 voor de niet bij functie aangeduide schrijfwijze van minister.

§ 3.3 Aanhaling en verwijzing

Aanwijzing 61

1. Verwijzing naar andere bepalingen wordt vermeden, indien de toegankelijkheid van de wettelijke regeling daardoor onnodig wordt geschaad.
2. Verwijzing naar bepalingen die zelf een verwijzing inhouden, alsook verwijzing naar latere bepalingen van de wettelijke regeling, worden bij voorkeur vermeden.
3. In een wettelijke regeling wordt niet verwezen naar een met name genoemde gedelegeerde wettelijke regeling.

Aanwijzing 62

1. De verwijzing naar een wettelijke regeling wordt zo mogelijk verbijszonderd tot verwijzing naar artikelen van die wettelijke regeling.
2. Indien dit de duidelijkheid van de verwijzing vergroot, wordt de verwijzing naar een artikel verbijszonderd tot een verwijzing naar een lid of een onderdeel van het artikel.

Aanwijzing 63

1. Verwijzing naar een lid van een artikel geschiedt overeenkomstig het volgende voorbeeld: *artikel 5, tweede lid, is van toepassing*.
2. Naar een voorafgaand artikel of lid van een artikel wordt verwezen door vermelding van het nummer van dat artikel of lid.
3. Verwijzing naar een onderdeel van een opsomming geschiedt met behulp van de aanduidingen "*onder*" of "*onderdeel*". Verwijzing naar een verdere onderverdeling geschiedt met een combinatie van deze aanduidingen.
4. Slechts indien de aard van een verwijzing dit noodzakelijk maakt, wordt bij verwijzing naar een onderdeel van een opsomming mede verwezen naar de aanhef van de opsomming.

Toelichting:

Vermeldingen als "lid 2", "sub a", "of letter b" worden dus vermeden. Bij verwijzing naar een onderdeel van een opsomming wordt achter de letter- of cijferaanduiding geen punt geplaatst. Enige uitzondering hierop betreft het Burgerlijk Wetboek, waarbij de verwijzing naar artikelliden wel geschiedt overeenkomstig voornoemde vermelding "lid 2". Verwijzing naar het Burgerlijk Wetboek geschiedt overeenkomstig

het volgende model: "artikel 162, lid 2, van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek".

Voorbeelden bij derde onderdeel:

- de personen, genoemd in artikel 5, onder *b*;
- artikel 8, onderdeel *c*, vervalt;
- de gevallen, bedoeld in artikel 10, onderdeel *a*, onder 2°.

Aanwijzing 64

1. Een volledige zin wordt aangehaald als "*volzin*" of "*zin*".
2. Een zinsnede of zinsdeel wordt aangehaald door vermelding van de volledige tekst of van het begin en einde daarvan.

Toelichting:

Voorbeelden bij tweede onderdeel:

- de zinsnede "*wanneer hij daarin heeft toegestemd*";
- de zinsnede "*indien (...) geëindigd*". Aanwijzing 65

1. Met de uitdrukking "*genoemd*" wordt verwezen naar bepaalde personen of zaken die specifiek worden aangeduid.
2. Met de aanduiding "*bedoeld*" wordt verwezen naar bepaalde personen of zaken die in algemene of omschrijvende zin worden aangeduid.
3. De aanduiding "*als bedoeld*" wordt gebruikt, indien het voorafgaande begrip een onbepaald lidwoord of geen lidwoord heeft.

Toelichting:

Voorbeelden:

- de organen, genoemd in artikel 5, (met komma's);
- de omstandigheden, bedoeld in artikel 8, (met komma's);
- een aantekening als bedoeld in artikel 15 (zonder komma's).

Aanwijzing 66

1. De uitdrukking "*is van toepassing*" wordt gebruikt, indien de bepaling waarnaar wordt verwezen, letterlijk kan worden toegepast.
2. De uitdrukking "*is van overeenkomstige toepassing*" wordt gebruikt, indien de bepaling waarnaar wordt verwezen, niet geheel letterlijk kan worden toegepast, maar misverstand over de toe te passen tekst uitgesloten is.
3. De uitdrukking "*is van toepassing, met dien verstande dat ...*" wordt gebruikt, indien de bepaling waarnaar wordt verwezen, gedeeltelijk of met wijziging van bepaalde onderdelen moet worden toegepast.

Aanwijzing 67

1. De term '*deze landsverordening*' wordt uitsluitend gehanteerd bij verwijzing naar een ander onderdeel van de landsverordening zelf waarin de verwijzing is opgenomen.
2. Het eerste onderdeel is van overeenkomstige toepassing op een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of een ministeriële regeling.

Aanwijzing 68

De uitdrukkingen "onverminderd artikel ..." en "in afwijking van artikel ..." worden alleen gebruikt, indien dit noodzakelijk is om de onderlinge verhouding tussen de ene en de andere bepaling duidelijk te maken.

Toelichting:

De term "onverminderd" houdt in dat het genoemde artikel in het omschreven geval onverkort van toepassing is. Daarbij kan het zowel gaan om de onderlinge verhouding van bepalingen binnen één wettelijke regeling als om die van bepalingen in verschillende wettelijke regelingen. Dit geldt ook voor de term "in afwijking van", die onder andere wordt gebruikt als in een bijzondere wettelijke regeling wordt afgeweken van een algemene wettelijke regeling (overigens slechts bij hoge uitzondering: zie aanwijzing 38), tenzij de algemene wettelijke regeling uitdrukkelijk de mogelijkheid tot afwijken opent door middel van een zinsnede als "tenzij bij wettelijk voorschrift anders is bepaald".

Aanwijzing 69

Bij aanhaling van een wettelijke regeling met de citeertitel wordt het Afkondigingsblad waarin zij is geplaatst, niet vermeld.

Toelichting:

Een wettelijke regeling die een citeertitel heeft, wordt daardoor afdoende geïdentificeerd.

Aanwijzing 70

Een wettelijke regeling zonder citeertitel wordt aangehaald overeenkomstig het volgende model:

- a. voor landsverordeningen:
Landsverordening van [datum], houdende / tot [...] (AB [jaartal], no. [volgnummer van het Afkondigingsblad]);
- b. voor landsbesluiten, houdende algemene maatregelen:
Landsbesluit, houdende algemene maatregelen, van [datum], houdende / tot [...] (AB [jaartal], no. [volgnummer van het Afkondigingsblad]);
- c. voor ministeriële regelingen:
Regeling van de Minister van [Ministerie], houdende / tot [...] (AB [jaartal], no. [volgnummer van het Afkondigingsblad]).

Toelichting:

Bij het aanhalen van een wettelijke regeling zonder citeertitel wordt verwezen naar het Afkondigingsblad, waarmee de originele wettelijke regeling is uitgegeven, alsook naar de laatste wijziging van die wettelijke regeling, overeenkomstig het volgende model:
"AB 2008, no. 7, laatstelijk gewijzigd bij AB 2010, GT no. 30".

Indien verwezen wordt naar een geconsolideerde tekst van een wettelijke regeling, wordt bij het aanhalen van een dergelijke wettelijke regeling overeenkomstig bovenstaand model na "AB 2010," en voor "no." de aanduiding "GT" geplaatst.

Aanwijzing 71

Een verdrag wordt aangehaald overeenkomstig het volgende voorbeeld:

Het op 20 juni 1956 te New York tot stand gekomen Verdrag inzake verhaal in het buitenland van uitkeringen tot onderhoud (Trb. 1957, 121).

Toelichting:

Het aangehaalde *Tractatenblad* dient de authentieke tekst van het verdrag te bevatten.

§ 3.4 Hoofdletters

Aanwijzing 72

1. Het gebruik van hoofdletters wordt zoveel mogelijk beperkt.
2. Het gebruik van hoofdletters in de Staatsregeling wordt zoveel mogelijk gevolgd.
3. Voor officiële benamingen wordt de schrijfwijze in de desbetreffende basisregeling gevolgd.
4. Bij nieuwe benamingen wordt in beginsel alleen het eerste woord met een hoofdletter geschreven.
5. Aanduidingen van afzonderlijke ministers en ministeries, als eigenaam gebruikt, worden met een hoofdletter geschreven.

Toelichting bij het vijfde onderdeel:

Uit deze aanwijzing volgt mede dat de term "minister-president" wordt geschreven als Minister-President, indien op een bepaalde persoon wordt gedoeld, en als minister-president, indien de term als soortnaam wordt gebruikt.

- a. Met een hoofdletter:
Koning(in), Gouverneur, Kroon, Staten, Raad van State van het Koninkrijk, Raad van Advies, Algemene Rekenkamer, Hoge Raad (der Nederlanden), Koninkrijk (der Nederlanden), het Land (Sint Maarten), Gevolmachtigde Minister van Sint Maarten, Gemeenschappelijk Hof van Justitie, Ministeriële Samenwerkingsraad, Ministerie van Algemene Zaken, Minister van Algemene Zaken.
- b. Met een kleine letter:
regering, kabinet, minister, ministerie, ministerraad, staat, openbaar ministerie, officier van justitie, gevolmachtigde minister, voorzitter, besluit, landsverordening, memorie van toelichting, nota van wijziging, rijkswet, raad, commissie.

Toelichting bij het vijfde onderdeel, onder b:

Op het moment dat een specifieke wettelijke regeling wordt aangeduid, wordt de aanduiding van de wettelijke regeling gestart met een hoofdletter.

Voorbeeld:

- Rijkswet politie
- Landsverordening   bekendmaking   en   inwerkingtreding.

In een landsverordening zelf, alsook in het artikel, waarin de begripsbepalingen worden geregeld, wordt voor een verwijzing naar een wettelijke regeling een kleine letter gebruikt.

Voorbeeld:

In deze landsverordening en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan:
a. landsverordening: Landsverordening openbaarheid van bestuur.

§ 3.5 Indeling

Aanwijzing 73

Een wettelijke regeling is opgebouwd uit de volgende elementen:
a. opschrift van de wettelijke regeling;
b. aanhef;
c. lichaam van de wettelijke regeling;
d. slotformulier, inclusief de ondertekening;
e. eventuele bijlagen.

Toelichting:

Tot de aanhef behoren mede de in een wettelijke regeling op te nemen overwegingen.

Een inhoudsopgave maakt geen onderdeel uit van een wettelijke regeling. Wel kan deze bij de bekendmaking van de wettelijke regeling in het *Afkondigingsblad* worden opgenomen. Zie aanwijzing 145.

Aanwijzing 74

1. Het lichaam van een wettelijke regeling wordt vervat in een of meer artikelen.
2. De artikelen worden doorlopend genummerd met Arabische cijfers. In een omvangrijke wettelijke regeling kunnen de artikelen per boek of per hoofdstuk worden genummerd, onder vermelding van het boek- of hoofdstuknummer voor het artikelnummer.
3. Bestaat een wettelijke regeling uit één artikel, dan wordt daarboven de aanduiding "*Enig artikel*" geplaatst.

Toelichting:

Voorbeelden van artikelnummering overeenkomstig het tweede onderdeel, tweede volzin, van deze aanwijzing: 1.1, 1.2, 1.3 ..., 2.1, 2.2, 2.3 ... enz. Er worden geen artikelnummers opgenomen zonder tekst of met de aanduiding "gereserveerd". Zie voor de mogelijkheid tot onderverdeling in wettelijke regelingen aanwijzing 76 en verder en voor de nummering van artikelen van wijzigingsregelingen aanwijzing 172.

Aanwijzing 75

1. De hierna genoemde bepalingen van een wettelijke regeling worden in voorkomende gevallen in afzonderlijke artikelen en in de aangegeven volgorde aan het slot van een wettelijke regeling opgenomen:
  - a. bepalingen met betrekking tot overgangsrecht;
  - b. bepalingen over de intrekking van een of meerdere wettelijke regelingen;
  - c. bepaling inzake de inwerkingtreding;
  - d. bepaling tot vaststelling van een citeertitel.
2. Na de slotartikelen, genoemd in het eerste onderdeel, wordt de volgende bepaling opgenomen, indien het wenselijk is om te regelen dat naast de wettelijke regeling, tevens de toelichting daarop wordt uitgegeven in het *Afkondigingsblad*:

"[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, /

Deze ministeriële regeling] wordt met bijbehorende [*memorie van toelichting / nota van toelichting / toelichting*] in het Afkondigingsblad geplaatst.

Aanwijzing 76

1. Indien dit voor de toegankelijkheid van een wettelijke regeling van belang is, wordt deze systematisch in Arabisch genummerde onderdelen verdeeld.
2. Bij een verdeling op één niveau worden de onderdelen "*hoofdstuk*" of "*paragraaf*" genoemd.
3. Bij een verdeling op twee niveaus worden de onderdelen van het eerste niveau "*hoofdstuk*" en de onderdelen van het tweede niveau "*paragraaf*" genoemd.
4. Bij een verdeling op meer dan twee niveaus worden de onderdelen in volgorde van omvang "*deel*", "*hoofdstuk*", "*titel*", "*afdeling*" en "*paragraaf*" genoemd, met dien verstande dat in ieder geval de aanduidingen "*hoofdstuk*" en "*paragraaf*" worden gebruikt.

Toelichting:

De benaming "*boek*" wordt alleen voor een deel van een wetboek gebruikt. Het verdient aanbeveling voor de aanduiding van paragrafen het §-teken te gebruiken.

Aanwijzing 77

1. De in aanwijzing 76 bedoelde onderdelen van een wettelijke regeling worden voorzien van een opschrift, waarin de inhoud van het onderdeel beknopt wordt aangeduid.
2. Artikelen kunnen van een opschrift worden voorzien.

Aanwijzing 78

1. Artikelen kunnen worden verdeeld in leden welke worden aangeduid met Arabische cijfers.
2. Een lid wordt niet verdeeld in alinea's.
3. Indien de inhoud van een artikel zou leiden tot een groot aantal leden, wordt het artikel zo mogelijk gesplitst in meer artikelen.

Aanwijzing 79

1. Indien het bij een opsomming in een artikel ter wille van de duidelijkheid wenselijk is elk onderdeel daarvan op een nieuwe regel te laten beginnen, wordt de volgende werkwijze gevolgd:
  - a. de onderdelen worden aangegeven met de letters *a*, *b*, *c* enzovoort, een eventuele verdere onderverdeling met *1°*, *2°*, *3°* enzovoort, waarbij achter deze letters en cijfers een punt wordt geplaatst;
  - b. binnen de onderdelen wordt niet met een nieuwe zin begonnen; en,
  - c. de onderdelen worden, met uitzondering van het laatste onderdeel, afgesloten met een puntkomma of een komma.
2. Bij een opsomming in een begripsbepaling wordt bij voorkeur een alfabetische volgorde zonder opsommingstekens gehanteerd.

Aanwijzing 80

1. Indien dit voor de duidelijkheid nodig is, wordt door gebruik van het woord "of" dan wel "en" aan het slot van het voorlaatste onderdeel van een opsomming het alternatieve, onderscheidenlijk cumulatieve karakter van de opsomming tot uitdrukking gebracht.
2. Uit de formulering van het artikel moet blijken of een opsomming een limitatief of een niet-uitputtend karakter heeft.

Toelichting:

Het niet-uitputtende karakter van een opsomming kan worden uitgedrukt door de woorden "*in ieder geval*" of "*ten minste*", het limitatieve karakter door de woorden "*slechts*", "*uitsluitend*", "*alleen*".

Aanwijzing 81

Bij een wettelijke regeling worden geen bijlagen opgenomen, tenzij het gaat om de vaststelling van een tabel, formulier, model, kaart of lijst van wettelijke regelingen of bepalingen, dan wel als dit anderszins onvermijdelijk is.

Toelichting:

De inhoud van een bijlage is in gelijke mate bindend als de wettelijke regeling waarbij zij behoort. Bijlagen waarin louter toelichtende informatie wordt verschaft, behoren niet bij een wettelijke regeling te worden opgenomen. Eventueel kunnen dergelijke bijlagen worden opgenomen in of bij de toelichting op de wettelijke regeling. Het wijzigen van een bijlage geschiedt op dezelfde wijze als het wijzigen van de wettelijke regeling waarbij deze behoort.

Aanwijzing 82

Op een bijlage bij een wettelijke regeling wordt vermeld bij welk artikel van de wettelijke regeling zij hoort, tenzij dit door het grote aantal artikelen niet doelmatig is.

Aanwijzing 83

In een gedelegeerde wettelijke regeling worden zo mogelijk de indeling en volgorde van de onderdelen, de opschriften van die onderdelen, de wijze van nummering van de artikelen en de volgorde van die artikelen van de delegerende wettelijke regeling in acht genomen.

Aanwijzing 84

In een wettelijke regeling worden, tenzij dit onvermijdelijk is, bepalingen uit een andere wettelijke regeling, die hetzelfde onderwerp regelen, niet herhaald.

Toelichting:

Het gaat hierbij met name om het vermijden van herhaling in een gedelegeerde wettelijke regeling van bepalingen uit de delegerende wettelijke regeling, bijvoorbeeld definitiebepalingen, en herhaling in een bijzondere wettelijke regeling van bepalingen uit meer algemene wettelijke regelingen, bijvoorbeeld het Burgerlijk Wetboek.

Hoofdstuk 4. Bijzondere bestanddelen van wettelijke regelingen

§ 4.1 Opschrift

Aanwijzing 85

1. Wettelijke regelingen worden voorzien van een opschrift.
2. Indien de wettelijke regeling in het bijzonder de uitvoering van een verdrag betreft, komt dit tot uitdrukking in het opschrift, tenzij dit gezien het aantal uit te voeren verdragen niet wenselijk is.

Toelichting:

Als een wettelijke regeling mede - maar niet in het bijzonder - strekt tot uitvoering van een verdrag dan geldt de verplichting in het tweede onderdeel niet. In dergelijke gevallen kan het toch wenselijk zijn dat de uitvoering van een verdrag in het opschrift tot uitdrukking wordt gebracht.

Aanwijzing 86

1. Het opschrift bevat zo mogelijk enige materiële aanduiding van het onderwerp van de wettelijke regeling.
2. Het opschrift wordt beknopt gehouden.

Toelichting:

Voorbeelden:

- Landsverordening administratieve rechtspraak;
- Landverordening melding ongebruikelijke transacties.

Opschriften die slechts een verwijzing inhouden naar artikelen, data en nummers van verdragen, landsverordeningen of landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, zijn in het algemeen onwenselijk, omdat ze geen informatie geven over het onderwerp van de wettelijke regeling. Een dergelijk opschrift bemoeilijkt in dat geval de vindbaarheid van de wettelijke regeling, hetgeen op zijn beurt de kenbaarheid van het recht schaadt. Dit geldt ook bij wettelijke regelingen tot wijziging van een wettelijke regeling. Het is daarom wenselijk enige materiële duiding in het opschrift op te nemen.

Aanwijzing 87

Indien aan een wettelijke regeling een citeertitel wordt gegeven, wordt deze aan het slot van het opschrift tussen haakjes vermeld.

Toelichting:

Voorbeeld:

- Landverordening van de 9de september 2009 houdende nieuwe bepalingen met betrekking tot het handelsregister (Handelsregisterverordening).

Bij een wijzigingsregeling kan aan het slot van het opschrift tussen haakjes een aanduiding van het onderwerp van de wijziging worden opgenomen. Dit is echter geen citeertitel en daarin komt niet de term landsverordening, besluit of regeling voor. Slechts in bijzondere gevallen wordt bij een wijzigingsregeling een citeertitel opgenomen (zie de aanwijzingen 140 en 141).

§ 4.2 Aanhef

Aanwijzing 88

1. Voor de aanhef van een landsverordening op voorstel van de regering wordt het volgende model gebruikt:

IN NAAM VAN DE KONING!
De Gouverneur van Sint Maarten,

In overweging genomen hebbende:
- dat (*beweegredenen van de landsverordening*)

Heeft, de Raad van Advies gehoord, met gemeen overleg der Staten, vastgesteld de onderstaande landsverordening:

(*het lichaam van de landsverordening*),

Gegeven te Philipsburg,
[datum]
De Gouverneur van Sint
Maarten

[*Naam Gouverneur*]

De Minister van [*beleidsverantwoordelijk ministerie*]

De Minister van Algemene Zaken

2. In de aanhef van een landsverordening wordt niet "*gelet op*" de Staatsregeling of "*gelet op*" een andere landsverordening vermeld. Een zodanig verband kan in de overwegingen worden aangegeven door middel van een zinsnede als: "dat ingevolge artikel [...] van de Staatsregeling bij landsverordening regels dienen te worden gesteld ...".

3. Het model, opgenomen in het eerste onderdeel, kan ook worden gebruikt voor de aanhef van een landsverordening op voorstel van de Staten, met dien verstande dat "*Heeft, de Raad van Advies gehoord, met gemeen overleg der Staten, vastgesteld de onderstaande landsverordening:*" dan komt te luiden:

Heeft, de Raad van Advies gehoord, op initiatief vanuit de Staten, vastgesteld de onderstaande landsverordening:.

Toelichting:

Voor de ondertekening van wettelijke regelingen zie aanwijzing 146 en verder.

Aanwijzing 89

Voor de aanhef van een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt het volgende model gebruikt:

IN NAAM VAN DE KONING!
De Gouverneur van Sint Maarten,

In overweging genomen hebbende:

- dat (*beweegredenen van het landsbesluit, houdende algemene maatregelen*)

Gelet op:

- [*vermelding artikelen uit de delegerende wettelijke regeling*]

Heeft, de Raad van Advies gehoord, besloten:

(*het lichaam van het landsbesluit, houdende algemene maatregelen*),

Gegeven te Philipsburg,
[*datum*]
De Gouverneur van Sint
Maarten

[*Naam Gouverneur*]

De Minister van [*beleidsverantwoordelijk ministerie*]

De Minister van Algemene Zaken

Toelichting:

De modellen voor de aanhef van wettelijke regelingen, zoals opgenomen in de aanwijzingen 88 en 89, zijn geregeld in de artikelen 7 tot en met 9 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding (AB 2010, GT no. 21).

Aanwijzing 90

1. De uitdrukking "*Gelet op*" verwijst naar de delegerende wettelijke regeling waarin de gedelegeerde regelgevende bevoegdheid is geregeld en in voorkomend geval naar de internationale regeling ter uitvoering waarvan de wettelijke regeling strekt.

2. Bij een ministeriële regeling wordt uitsluitend verwezen naar de bepaling van het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, waarop deze regeling is gebaseerd en niet tevens naar de bepaling in de landsverordening waarop het landsbesluit, houdende algemene maatregelen zelf gebaseerd is, tenzij de ministeriële regeling rechtstreeks op de landsverordening is gebaseerd.

3. Verwezen wordt naar de afzonderlijke artikelen van de delegerende wettelijke regeling, tenzij dit door het grote aantal artikelen niet doelmatig is.

Toelichting:

- Bij een wettelijke regeling tot wijziging van een wettelijke regeling wordt geen "*gelet op*" opgenomen, daar de delegatiebepalingen reeds in de te wijzigen wettelijke regeling staan genoemd.
- In geval van verwijzing naar een internationale regeling en een nationale wettelijke regeling wordt de internationale regeling eerst vermeld. Zie ook aanwijzing 93.

Het tweede onderdeel van deze aanwijzing ziet op gevallen waarin gebruik wordt gemaakt van subdelegatie. Indien voor de regelgevende bevoegdheid in de landsverordening is geregeld dat regels bij of krachtens landsbesluit, houdende algemene maatregelen, kunnen worden vastgesteld, kan in dat landsbesluit, houdende algemene maatregelen, worden "doorgedelegeerd" naar de beleidsverantwoordelijke minister. Bij het vaststellen van een ministeriële regeling op grond van dergelijke subdelegatie wordt in de "*gelet op*" uitsluitend verwezen naar het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, en niet naar de oorspronkelijke delegatiebepaling van de desbetreffende landsverordening.

§ 4.3 Overwegingen

Aanwijzing 91

In de aanhef van een wettelijke regeling of een overig besluit als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, worden de overwegingen opgenomen.

Aanwijzing 92

In de overwegingen worden de strekking van en, indien daartoe aanleiding is, het motief tot de vaststelling van de wettelijke regeling in hoofdzaak kort weergegeven.

Toelichting bij aanwijzingen 91 en 92:

In een overweging kan niet worden volstaan met de enkele notie "dat het wenselijk is enige wijzigingen aan te brengen in de te wijzigen wettelijke regeling. Een overweging is immers bedoeld om in het kort een inhoudelijke duiding te geven van het beleidsdoel waartoe de wijziging strekt. Zie met betrekking tot wijziging van de overwegingen verder
aanwijzing 164.

Aanwijzing 93

Strekt een wettelijke regeling tot uitvoering van de Staatsregeling, een verdrag, dan wel besluit van een volkenrechtelijke organisatie, dan wordt dit in de overwegingen vermeld.

Aanwijzing 94

In de overwegingen worden geen elementen opgenomen die niet in het lichaam van de wettelijke regeling zelf voorkomen.

§ 4.4 Begripsbepalingen

Aanwijzing 95

1. Termen die een te weinig bepaalde of een van het spraakgebruik afwijkende betekenis hebben, worden gedefinieerd in de begripsbepalingen.
2. In een begripsbepaling wordt aan een term geen sterk van het normale spraakgebruik afwijkende betekenis gegeven.

Toelichting:

Soms zullen op zichzelf duidelijke termen uit juridisch oogpunt nadere definiëring behoeven, bijvoorbeeld "ambtenaar" en "bouwen".

In een begripsbepaling onder "landbouw" mede verstaan tuinbouw is aanvaardbaar. Onder "landbouw" mede verstaan visserij is daarentegen onjuist.

Het tweede onderdeel is te beschouwen als een specificatie van aanwijzing 48 ten aanzien van begripsbepalingen. Zie ook aanwijzing 42.

Aanwijzing 96

Veelvuldige herhaling in een wettelijke regeling van omvangrijke omschrijvingen wordt vermeden door in de begripsbepalingen een verkorte aanduiding op te nemen.

Aanwijzing 97

1. Voor een begripsbepaling wordt de volgende formulering gebruikt:
In [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / deze ministeriële regeling] (en de daarop berustende bepalingen) wordt (mede) verstaan onder....
2. De term "verstaan" wordt gebruikt, indien een begrip in algemene zin wordt gedefinieerd.
3. De term "mede verstaan" wordt gebruikt, indien aan de, al dan niet gedefinieerde, betekenis van een begrip uitbreiding wordt gegeven.
4. In een begripsbepaling worden geen aanhalingstekens gebruikt.

Toelichting:

Door toevoeging van de zinsnede "en de daarop berustende bepalingen" wordt vermeden dat begrippen in een gedelegeerde wettelijke regeling een afwijkende betekenis hebben van die in de delegerende wettelijke regeling (zie ook aanwijzing 43). Deze toevoeging wordt vooral gebruikt wanneer in een landsverordening een artikel is opgenomen, waarin begripsbepalingen zijn gegeven en in deze landsverordening tevens sprake is van delegatie van regelgevende bevoegdheid. Indien deze zinsnede in een landsverordening wordt opgenomen, kan herhaling daarvan in het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, achterwege blijven, ook ingeval van subdelegatie van een deel van de regelgevende bevoegdheid. De begripsbepalingen, zoals opgenomen in de

landsverordening zijn in een dergelijk geval ook van toepassing op de gedelegeerde wettelijke regelingen.

De formulering "wordt begrepen onder" (synoniem van "wordt mede verstaan onder") wordt vermeden, omdat deze misverstand kan wekken.

In begripsbepalingen kan ook worden verwezen naar de definiëring van een begrip, zoals vastgesteld in een andere wettelijke regeling.

§ 4.5 Zelfstandige bestuursorganen

Aanwijzing 98

Onder een zelfstandig bestuursorgaan wordt verstaan: een bestuursorgaan dat niet hiërarchisch ondergeschikt is aan een minister en dat niet een adviescollege is, waarvan de adviestaak de hoofdtaak is.

Toelichting:

Het belangrijkste kenmerk van een zelfstandig bestuursorgaan is dat het niet hiërarchisch ondergeschikt is aan een minister, hoewel de minister op hoofdlijnen politiek verantwoordelijk is en blijft voor een goede taakuitvoering door het zelfstandig bestuursorgaan. Als zelfstandige bestuursorganen worden niet beschouwd: binnen de ministeries verzelfstandigde eenheden, noch privaatrechtelijke instellingen die geen openbaar gezag uitoefenen, zoals geprivatiseerde instellingen en instellingen waaraan op grond van een overeenkomst overheidswerkzaamheden zijn uitbesteed.

Aanwijzing 99

1. Een zelfstandig bestuursorgaan wordt ingesteld bij landsverordening.
2. De landsverordening regelt de inrichting, samenstelling, bevoegdheden en taken van het zelfstandig bestuursorgaan, alsmede de openbaarheid van zijn vergaderingen.
3. Bij landsverordening kan aan een zelfstandig bestuursorgaan verordenende bevoegdheid worden verleend.
4. De landsverordening regelt het toezicht op een zelfstandig bestuursorgaan.

Toelichting:

Deze aanwijzing komt overeen met het bepaalde in artikel 98 van de Staatsregeling, waarin deze materie is geregeld. In dat artikel van de Staatsregeling is tevens de afkondiging van eventuele verordeningen van een ingesteld zelfstandig bestuursorgaan geregeld. Deze afkondiging geschiedt door plaatsing van deze verordeningen in het Afkondigingsblad. Deze verplichting is tevens door de wetgever tot uiting gebracht in artikel 3, onderdeel h, van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding.

Bovendien dient bij gebruikmaking van de verordenende bevoegdheid door een zelfstandig bestuursorgaan rekening gehouden met de constitutionele toetsingsbevoegdheid van de Ombudsman, geregeld in artikel 127 van de Staatsregeling.

§ 4.6 Toekenning van bestuursbevoegdheden

Aanwijzing 100

1. Voor een beschikking waarbij op grond van een gedelegeerde wettelijke bevoegdheid een uitzondering wordt gemaakt op een verbod of gebod voor een categorie van gevallen, wordt de term "*vrijstelling*" gebruikt.

2. Voor een beschikking waarbij op grond van een gedelegeerde wettelijke bevoegdheid in een individueel geval een uitzondering op een verbod of gebod wordt gemaakt, wordt de term "*ontheffing*" gebruikt.

3. Voor een beschikking waarbij op grond van een gedelegeerde wettelijke bevoegdheid een bepaalde handeling wordt toegestaan, wordt de term "*vergunning*" gebruikt.

4. Voor een beschikking waarbij op grond van een gedelegeerde wettelijke bevoegdheid wordt vastgesteld dat een persoon of instelling aan bepaalde eisen voldoet, wordt de term "*erkenning*" gebruikt.

Toelichting:

Het gebruik van andere termen voor deze figuren zoals toestemming, instemming of verlof wordt vermeden. De aanwijzingen in deze paragraaf zijn van overeenkomstige toepassing op overige besluiten als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, voor zover de gedelegeerde wettelijke bevoegdheid een dergelijk ander instrument vereist.

Aanwijzing 101

Indien in een wettelijk voorschrift de bevoegdheid is toegekend om bij het verlenen van een vrijstelling, ontheffing of vergunning een begrenzing naar tijd of plaats dan wel anderszins aan te brengen, wordt bij toepassing van deze bevoegdheid de term "*beperking*" gebruikt.

Toelichting:

Naast begrenzingen naar tijd of plaats kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een begrenzing ten aanzien van het aantal te verrichten handelingen of een begrenzing in de aard van de te verrichten handelingen.

Aanwijzing 102

1. Indien wordt beoogd de verplichtingen van een belanghebbende die hem bij het geven van een beschikking zijn opgelegd, door middel van straffen te handhaven, wordt deze strafbaarstelling uitdrukkelijk bij landsverordening geregeld.

2. Voor dergelijke en andere bij het geven van een beschikking op te leggen verplichtingen wordt de term "*voorschriften*" gebruikt.

Toelichting:

Ingeval het wenselijk is om het overtreden van voorschriften bij een beschikking strafbaar te stellen als bedoeld in het eerste onderdeel van deze aanwijzing, is het niet juist om het handelen in strijd met de voorschriften zelf aan te merken als ware het dat de belanghebbende zonder vergunning zou hebben gehandeld en reeds op die grond strafbaar te beschouwen. Strafbarestellingen worden immers zo specifiek mogelijk geregeld.

Aanwijzing 103

Indien intrekking of wijziging van een op een wettelijke regeling berustende beschikking mogelijk moet zijn, wordt de bevoegdheid daartoe uitdrukkelijk geregeld.

Aanwijzing 104

De gronden die kunnen of moeten leiden tot het intrekken of wijzigen van een beschikking, worden in de wettelijke regeling gespecificeerd.

Toelichting:

Gronden voor intrekking of wijziging van een beschikking kunnen bijvoorbeeld zijn:

- de verstrekte gegevens blijken zodanig onjuist of onvolledig dat op de aanvraag een andere beslissing zou zijn genomen, indien bij de beoordeling daarvan de juiste gegevens bekend waren geweest;
- de beschikking is in strijd met wettelijke voorschriften gegeven;
- van de beschikking is gedurende een bepaalde achtereenvolgende periode geen gebruik gemaakt;
- in verband met verandering van wetgeving, gewijzigde omstandigheden of gewijzigde inzichten moet de bescherming van de belangen met het oog waarop het vereiste van de beschikking is gesteld, zwaarder wegen dan het belang van de betrokkene bij een ongewijzigde beschikking.

In het algemeen verdient het de voorkeur de intrekking- of wijzigingsbevoegdheid als een facultatieve bevoegdheid te verlenen. Dit stelt het orgaan aan wie de bevoegdheid is gedelegeerd in de gelegenheid te beoordelen of in het betreffende geval intrekking dan wel wijziging van de verstrekte beschikking de juiste maatregel is.

§ 4.7 Overgang van rechten krachtens wettelijke regelingen

Aanwijzing 105

Indien een wettelijke regeling voorziet in het ontstaan van enigerlei recht dat zich naar zijn aard leent voor overgang op anderen, wordt die overgang of uitgesloten of geregeld.

Toelichting:

Indien een recht slechts aan een bepaalde (rechts)persoon toe kan komen omdat het strikt persoonsgebonden is (bijvoorbeeld rechten voortvloeiend uit inschrijving bij een school, verstrekking van een rijbewijs of inschrijving van een bedrijf in een verplicht register) is overgang van dat recht vanzelfsprekend niet mogelijk. Het expliciet opnemen van deze beperking in de wettelijke regeling is in dat geval niet nodig. In andere gevallen, waarbij minder duidelijk is of overgang van het recht is toegestaan, is het wenselijk dat in de wettelijke regeling duidelijk wordt gemaakt of de rechten kunnen overgaan op anderen en zo ja, hoe een dergelijke overgang geschiedt.

§ 4.8 Hardheidsclausules

Aanwijzing 106

1. In een wettelijke regeling wordt geen hardheidsclausule opgenomen tenzij er aanleiding is om te verwachten dat, gelet op het doel en de strekking van die regeling, de toepassing van de wettelijke regeling kan leiden tot onbillijkheden van overwegende aard in niet precies te voorzien gevallen of groepen van gevallen.

2. In een wettelijke regeling wordt geen hardheidsclausule opgenomen voor situaties waarin het buiten toepassing laten of het afwijken van die regeling nadelige effecten heeft of in het algemeen kan hebben voor derde-belanghebbende.

3. Indien in een wettelijke regeling een hardheidsclausule wordt opgenomen, wordt zo concreet en nauwkeurig mogelijk aangegeven voor welke onderdelen van die regeling de clausule geldt.

Toelichting:

Eerste onderdeel:

Het opnemen van een hardheidsclausule in een wettelijke regeling opent de mogelijkheid voor een bestuursorgaan om, in gevallen waarin toepassing van die regeling - gegeven de doelstelling en de strekking - een onbillijkheid van overwegende aard zou opleveren, een onderdeel van de wettelijke regeling buiten toepassing te laten of daarvan af te wijken. Indien het afwijking van de landsverordening betreft, betekent deze afwijking een inbreuk op het primaat van de wetgever. Naast dit mogelijke principiële bezwaar kleven er ook praktische bezwaren aan het opnemen van hardheidsclausules in wettelijke regelingen. Niet zelden blijken dergelijke clausules conflictopwekkend te zijn. In de praktijk kan het opnemen van een hardheidsclausule leiden tot grote aantallen aanvragen om toepassing van de hardheidsclausule, terwijl inwilliging daarvan slechts in zeer beperkte mate zal gebeuren. Daarbij dient te worden bedacht dat tegen de afwijzing van de aanvraag om toepassing van een hardheidsclausule beroep openstaat op grond van de Landsverordening administratieve rechtspraak. Een dergelijke afwijzing is immers een beschikking in de zin van die landsverordening. Mede gelet op de aanwijzing inzake conflictbeperking (aanwijzing 9) leiden deze factoren tot de noodzaak grote terughoudendheid te betrachten met het opnemen van hardheidsclausules. Indien toch moet worden voorzien in een hardheidsclausule, dient hiervoor in de toelichting bij de wettelijke regeling een toereikende motivering opgenomen te worden.

Een hardheidsclausule onderscheidt zich van ontheffings- en vrijstellingsbepalingen, doordat vooraf niet (precies) te voorzien is of afwijking nodig zal zijn en zo ja, om welke gevallen of groepen gevallen het bij de toepassing zal gaan. Voorts beperkt de toepassing van een hardheidsclausule zich tot (eventuele) onbillijkheden van overwegende aard. Bij ontheffingen is het juist van meet af aan de uitdrukkelijke bedoeling om in bepaalde, individuele, voorzienbare gevallen een uitzondering te maken op de wettelijke regel. Alleen wanneer een ontheffings- of vrijstellingsstelsel zeer gebonden bevoegdheden bevat, kan voor het daarnaast opnemen van een hardheidsclausule nog ruimte zijn.

Het primaat van de wetgever brengt met zich dat een hardheidsclausule in beginsel in de landsverordening zelf wordt opgenomen. Zie hiertoe ook de aanwijzing inzake de verdeling van elementen van een wettelijke regeling (aanwijzing 17). Het gaat echter te ver om uit te sluiten dat een hardheidsclausule onder omstandigheden in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt opgenomen. Delegatie van regelgevende bevoegdheid kan mede de mogelijkheid bevatten om een hardheidsclausule in de gedelegeerde wettelijke regeling op te nemen. Dit betekent dat de mogelijkheid wordt geopend om in bepaalde gevallen van de desbetreffende krachtens delegatie gestelde wettelijke regeling af te wijken. Uiteraard dient een eventuele afwijking dan wel binnen het kader van de landsverordening te blijven. Bij gedelegeerde wettelijke regelingen kan immers niet worden afgeweken van hetgeen geregeld in de delegerende wettelijke regeling.

In het algemeen zal de toepassing van een hardheidsclausule beperkt blijven tot individuele gevallen. Onder omstandigheden kan een hardheidsclausule evenwel ook op een concreet te traceren groep van gevallen worden toegepast. Dan zal er overigens al gauw sprake zijn van bestendig beleid dat overeenkomstig aanwijzing 108 uiteindelijk in een algemeen verbindend voorschrift moet worden neergelegd.

Tweede onderdeel:

Nadelige effecten door het in bijzondere omstandigheden buiten toepassing laten of laten afwijken van een wettelijke regeling worden vermeden, wanneer deze buiten toepassing lating nadelige effecten heeft of in het algemeen kan hebben voor derde-belanghebbende wier belang door de desbetreffende algemeen verbindende voorschriften wordt beschermd. De behoefte aan een hardheidsclausule doet zich in de praktijk soms gevoelen bij de toepassing van (meer) gebonden bestuursbevoegdheden. Dit geeft een verdere beperking van het gebruik van hardheidsclausules. In de praktijk betekent dit dat hardheidsclausules in bijzondere omstandigheden wel worden opgenomen in wettelijke regelingen op het terrein van de belastingen, de sociale zekerheid, de rechtspositie en in bepaalde subsidieregelingen.

Derde onderdeel:

Gelet op de hierboven genoemde mogelijke bezwaren van het opnemen van hardheidsclausules in wettelijke regelingen, is in dit onderdeel vastgelegd dat zo concreet en nauwkeurig mogelijk wordt aangegeven op welke onderdelen van de wettelijke regeling deze clausule van toepassing is. Daarmee blijft onverlet de mogelijkheid van een algemene hardheidsclausule in een algemene landsverordening die geldt voor een aantal bijzondere landsverordeningen, zoals het geval is in artikel 39, eerste lid, van de Algemene landsverordening landsbelastingen.

Aanwijzing 107

Voor het opnemen van een hardheidsclausule wordt het volgende model als uitgangspunt genomen:

... (aanduiding bestuursorgaan) kan artikel ... buiten toepassing laten of daarvan afwijken voor zover toepassing gelet op het belang van ... (aanduiding doel of strekking van de wettelijke regeling) zal leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard.

Toelichting:

In de zinsnede "gelet op het belang van ..." wordt zo concreet mogelijk het doel of de strekking van de wettelijke regeling omschreven. Als dit niet goed mogelijk is, kan de volgende formulering worden gebruikt: "gelet op het belang dat dit artikel/deze wettelijke regeling beoogt te beschermen". Een hardheidsclausule impliceert geen delegatie van regelgevende bevoegdheid: deze clausule biedt slechts een beschikkingsbevoegdheid.

Aanwijzing 108

Indien de toepassing van een hardheidsclausule voor bepaalde gevallen voldoende is uitgekristalliseerd en daardoor een bestendig karakter heeft gekregen, wordt dit bestendige beleid in een algemeen verbindend voorschrift neergelegd.

Toelichting:

Voor de realisering van het primaat van de wetgever en uit het oogpunt van duidelijkheid en rechtszekerheid verdient het de voorkeur om bestendig beleid dat in eerste instantie zal zijn neergelegd in een beleidsregel, uiteindelijk in een wettelijke regeling neer te leggen. Het is daarom van belang om de toepassing van hardheidsclausules periodiek te evalueren. Mocht evaluatie leiden tot de conclusie dat de gevallen waarin een hardheidsclausule is toegepast op bepaalde punten voldoende zijn uitgekristalliseerd, dan dient het bestendig gebleken beleid - bij gelegenheid - in de landsverordening of onder omstandigheden in een gedelegeerde wettelijke regeling te worden neergelegd.

§ 4.9 Toezicht en opsporing

Aanwijzing 109

1. De werkzaamheden die door of namens een bestuursorgaan worden verricht om na te gaan of voorschriften worden nageleefd, worden aangeduid als "*toezicht op de naleving*" van die voorschriften.
2. De werkzaamheden ter vaststelling in concrete gevallen of een strafbaar feit is gepleegd op basis van een redelijk vermoeden dat dit het geval is, worden aangeduid als "*opsporing*" van die feiten.

Toelichting:

Het is van belang toezicht te onderscheiden van opsporing. Weliswaar hebben toezichthouders soms ook opsporingsbevoegdheid, maar met het oog zowel op de rechten van de belanghebbende, respectievelijk de verdachte, als op de verhouding tot het openbaar ministerie moet zoveel mogelijk duidelijk zijn wanneer sprake is van toezicht en wanneer van opsporing.

In de gevallen waarin hetzij toezicht, hetzij opsporing wordt bedoeld, worden voor deze activiteiten termen als "*controle*", "*inspectie*" dan wel "*handhaving*" vermeden. Deze termen geven onvoldoende weer of het gaat om toezicht of om opsporing. Wel kan in toelichtende stukken de term "*handhaving*" worden gehanteerd voor het geheel van handhavingsmechanismen.

Aanwijzing 110

Voor een bepaling, waarmee toezichthouders worden aangewezen, wordt een van de volgende modellen gebruikt:

- a. bij aanwijzing van toezichthouders bij landsverordening:
Met het toezicht op de naleving van ... [*aanduiding desbetreffende voorschriften*] zijn belast [*aanduiding ambtenaren of andere personen*].
- b. bij aanwijzing van toezichthouders krachtens de landsverordening:
  1. Met het toezicht op de naleving van ... [*aanduiding desbetreffende voorschriften*] zijn belast de bij [*landsbesluit / besluit van de minister*] aangewezen [*ambtenaren / personen*].
  2. Een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt bekendgemaakt door plaatsing in de Landscourant.

Aanwijzing 111

Indien het in bijzondere gevallen wenselijk is dat ook anderen dan de in artikel 184 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen algemene opsporingsambtenaren te belasten met de opsporing van bepaalde strafbare feiten, wordt daarvoor het volgende model gebruikt:

1. Met de opsporing van de bij artikel [...] strafbaar gestelde feiten zijn, naast de personen, bedoeld in artikel 184 van het Wetboek van Strafvordering, belast de bij [*landsbesluit / besluit van de minister*] aangewezen ambtenaren. Deze ambtenaren zijn tevens belast met de opsporing van de feiten, strafbaar gesteld in de artikelen 185 tot en met 188 en 190 van het Wetboek van Strafrecht, voor zover deze feiten betrekking hebben op een bevel, vordering of handeling, gedaan of ondernomen door henzelf.
2. Een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt bekend gemaakt door plaatsing in de Landscourant.

Toelichting:

Indien de bijzondere landsverordening zelf de opsporingsambtenaren aanwijst (bijvoorbeeld de ambtenaren van een bepaalde dienst) wordt in het onderdeel b, eerste lid, van deze aanwijzing na het woord "belast" ingevuld: de ambtenaren van [de naam van de dienst]. Artikel 185 van het Wetboek van Strafvordering biedt de ruimte om dergelijke opsporingsambtenaren in een bijzondere landsverordening aan te wijzen.

De aldus bij of krachtens een bijzondere landsverordening aangewezen opsporingsambtenaar is buitengewoon opsporingsambtenaar. Overigens dienen buitengewone opsporingsambtenaren, alvorens hun taak feitelijk te kunnen uitoefenen, aan bepaalde vakbekwaamheids- en betrouwbaarheidseisen te voldoen en beëdigd te worden. Ook dienen er regels gesteld te worden aan de wijze van legitimeren.

Aanwijzing 112

Aan buitengewone opsporingsambtenaren worden in beginsel naast de hun op grond van het Wetboek van Strafvordering toekomende bevoegdheden geen bijzondere opsporingsbevoegdheden toegekend.

Aanwijzing 113

Het regelen van de mogelijkheid om bij de uitoefening van een bevoegdheid de assistentie van de politie in te roepen, geschiedt overeenkomstig het volgende model:

Zo nodig [omschrijving van de bevoegdheid] met behulp van de sterke arm.

§ 4.10 Sancties

Aanwijzing 114

Als bestuursrechtelijke sancties worden met name de volgende mogelijkheden overwogen: intrekken of schorsen van een beschikking, opleggen van een last onder bestuursdwang, opleggen van een last onder dwangsom of opleggen van een bestuurlijke boete.

Toelichting:

Er zijn vier bestuursrechtelijke sancties die vanwege hun algemene karakter in een groot aantal gevallen en voor regelgeving van uiteenlopende aard in aanmerking komen als handhavingmiddel. Voor het verlenen van de bevoegdheid tot het opleggen van een last onder bestuursdwang is in aanwijzing 117 een model opgenomen. Wegens het thans ontbreken van een wettelijke regeling, houdende algemene regelen inzake het bestuursrecht, dient bij het opnemen in een wettelijke regeling van de mogelijkheid tot bestuursrechtelijke sanctionering, deze sanctie uitputtend in die wettelijke regeling te worden geregeld. Wat dat betreft heeft het voornoemde model inzake bestuursdwang geen uitputtend karakter.

Bij het verlenen van de bevoegdheid tot het opleggen van een bestuurlijke boete worden de artikelen 6 en 7 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden en de artikelen 14 en 15 van het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten in acht te worden genomen (zie bijvoorbeeld Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 21 februari 1984, NJ 1988, 937).

Aanwijzing 115

Indien intrekking of schorsing van een beschikking bij wijze van sanctie mogelijk moet zijn, wordt de bevoegdheid daartoe uitdrukkelijk geregeld.

Toelichting:

Onder omstandigheden kan het ook aangewezen zijn wijziging van een beschikking bij wijze van sanctie mogelijk te maken.

Aanwijzing 116

De gronden die kunnen of moeten leiden tot het intrekken of schorsen van een beschikking bij wijze van sanctie, worden in de wettelijke regeling gespecificeerd.

Toelichting:

Zie ook aanwijzing 104.

Aanwijzing 117

Voor het verlenen van de bevoegdheid tot oplegging van een last onder bestuursdwang wordt het volgende model gebruikt:

[aanduiding bestuursorgaan] is bevoegd tot oplegging van een last onder bestuursdwang ter handhaving van *[aanduiding desbetreffende verplichtingen met artikelaanduiding]*.

Toelichting:

Bij het openen van de mogelijkheid van bestuursdwang dient niet alleen het betreffende bestuursorgaan te worden geduïd. Daarnaast dienen ook de grenzen van de bevoegdheid tot bestuursdwang uitputtend te worden geregeld. Zie ook aanwijzing 114.

Aanwijzing 118

Door sancties te handhaven bepalingen worden zo nauwkeurig mogelijk geformuleerd.

Toelichting:

Bij bepalingen die door sancties worden gehandhaafd, is de rechtszekerheid in het bijzonder van groot belang. De burger moet uit de bepalingen precies kunnen afleiden in welke gevallen een gedraging tot toepassing van een sanctie kan leiden. Als daarover door verwijzing naar andere bepalingen onduidelijkheid kan ontstaan, betekent dat dus dat die verwijzing achterwege moet blijven (zie aanwijzing 61).

Aanwijzing 119

1. Ten aanzien van elk strafbaar feit dat bij landsverordening wordt geregeld of dat krachtens een landsverordening bij een gedelegeerde wettelijke regeling nader kan worden omschreven, wordt in de landsverordening ten minste aangegeven of het strafbaar feit een misdrijf of een overtreding is. Daarvoor wordt een van de volgende modellen gebruikt:

- De in artikel [...] strafbaar gestelde feiten zijn misdrijven.
- De *[in / krachtens]* artikel [...] strafbaar gestelde feiten zijn overtredingen.

2. Voorts wordt in de landsverordening ten minste bepaald welke straf voor dat strafbaar feit kan worden opgelegd.

Toelichting:

Indien een strafbaar feit een misdrijf betreft, dient de delictsomschrijving in de landsverordening zelf te geschieden. Bij overtredingen kan een nadere omschrijving van het strafbare feit bij gedelegeerde regelgeving plaatshebben. Voor wat betreft het regelen van de strafmaat is in artikel 91, tweede lid, van de Staatsregeling uitdrukkelijk bepaald dat de bepalingen daartoe in de landsverordening worden opgenomen. Zie in dit verband ook artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden.

§ 4.11 Bestuursrechtelijke rechtsbescherming

Aanwijzing 120

1. Indien in een landsverordening aan een bestuursorgaan de bevoegdheid wordt toegekend om besluiten te nemen, wordt, behoudens in bijzondere gevallen, in die landsverordening bepaald welke vorm van rechtsbescherming voor belanghebbenden tegen de besluitvorming openstaat. Tegen besluiten, houdende algemeen verbindende voorschriften, staat geen rechtsbescherming open.
2. Voor alle belanghebbenden wordt dezelfde rechtsbescherming geregeld.

Toelichting:

Voor wat betreft bestuursrechtelijke rechtsbescherming is reeds in de Landsverordening administratieve rechtspraak (Lar) voorzien in algemene regels. Zo staat ingevolge de Lar tegen verstrekte beschikkingen beroep open bij de administratieve rechter. Indien dus een bevoegdheid tot het verstrekken van beschikkingen wordt geregeld, kan verdere regeling inzake de rechtsbescherming verder achterwege blijven, tenzij expliciet wordt gewenst af te wijken van de algemene regels van de Lar.

Wordt voorzien in een andere bevoegdheid tot het nemen van besluiten, niet zijnde besluiten, houdende algemeen verbindende voorschriften, dan dient de rechtsbescherming wel expliciet in de landsverordening te worden geregeld. Voor zover dat wenselijk is, kan de Lar daarbij van overeenkomstige toepassing worden verklaard, overeenkomstig het volgende model:

"Op een besluit als bedoeld in artikel ... is de rechtsbescherming, geregeld voor beschikkingen als bedoeld artikel 3 van de Landsverordening administratieve rechtspraak, van overeenkomstige toepassing."

Aanwijzing 121

1. Bij het openstellen van beroep wordt overwogen of er gronden zijn om in een wettelijke regeling een bepaling op te nemen betreffende de opschorting van de werking van een besluit, niet zijnde een besluit, houdende algemeen verbindende voorschriften.
2. Voor een zodanige bepaling wordt het volgende model als uitgangspunt genomen:
De werking van het besluit wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist.

Toelichting:

Bij de overweging van de vraag of het noodzakelijk is om in een wettelijke regeling bepalingen op te nemen ter zake van de opschorting van de werking van een besluit, moet worden bedacht dat belanghebbenden in beginsel de mogelijkheid hebben om bij de administratieve rechter een voorlopige voorziening te vragen, inhoudende gehele of gedeeltelijke schorsing van een dergelijk besluit.

Met het oog op de rechtsbescherming, in het bijzonder van derde-belanghebbende, kan het soms gewenst zijn om te regelen dat de werking van een besluit gedurende een bepaalde periode na de bekendmaking wordt opgeschort. Aandacht hiervoor is met name van belang als de uitvoering van het besluit tot onomkeerbare gevolgen leidt.

In beginsel geldt de opschortende werking voor de periode waarbinnen beroep kan worden ingesteld. Een verdergaande mogelijkheid is dat wordt bepaald dat het besluit buiten werking blijft totdat de volledige rechtsgang is uitgeput. Overigens geldt dat de administratieve rechter in het kader van de bevoegdheid tot het treffen van een voorlopige voorziening op grond van een daartoe ingesteld verzoek kan beslissen de schorsing op te heffen.

§ 4.12 Evaluatiebepaling

Aanwijzing 122

Indien het wenselijk is te bepalen dat een landsverordening eenmalig of periodiek wordt geëvalueerd, of over de uitvoering daarvan verslag wordt gedaan, wordt het volgende model als uitgangspunt genomen:

De Minister(s) van [Ministerie] zend(t)(en) binnen [...] jaar na de inwerkingtreding van deze landsverordening [, en vervolgens telkens na [...] jaar,] aan de Staten een verslag over de doeltreffendheid en de effecten van deze landsverordening in de praktijk [indien mogelijk: nadere omlijning van aspecten of onderdelen van de landsverordening].

Toelichting:

Voor onderzoek komen in aanmerking zowel de mate van verwerkelijking van de doelstellingen en de neveneffecten als de evenredigheid, subsidiariteit, uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid, afstemming op andere wettelijke regelingen, eenvoud, duidelijkheid en toegankelijkheid. Welke vorm van evaluatie moet worden gekozen, zal afhangen van onder meer het gewicht van de betrokken wettelijke regeling, de maatschappelijke betekenis ervan en de aan evaluatie verbonden lasten. Er is een breed scala denkbaar van diepgaand wetenschappelijk onderzoek tot rapportage door de uitvoeringsorganen.

In het algemeen lijkt een evaluatietermijn van vijf jaar in de rede te liggen. Onder omstandigheden kan echter een andere termijn de voorkeur verdienen. Indien voor de evaluatie de medewerking van een niet onder ministeriële verantwoordelijkheid vallend orgaan nodig is, moet daartoe een wettelijke voorziening worden opgenomen.

Het opnemen van een evaluatiebepaling blijft in beginsel niet beperkt tot landsverordeningen. Ook voor andere wettelijke regelingen kan het in voorkomende gevallen wenselijk zijn om in een dergelijke bepaling te voorzien. Wel wordt enige terughoudendheid betracht met het regelen van evaluatiebepalingen. Het doel is immers om de doeltreffendheid en effecten te onderzoeken, niet om de uitvoering extra overbodig te belasten.

§ 4.13 Overgangsrecht

Aanwijzing 123

Bij een nieuwe wettelijke regeling of wijziging van een wettelijke regeling wordt overwogen of overgangsbepalingen noodzakelijk zijn.

Toelichting:

In de praktijk wordt aan overgangsrecht vaak weinig aandacht geschonken. Indien bijvoorbeeld een wettelijke regeling wordt ingetrokken, is het niet altijd duidelijk welke gevolgen de intrekking moet hebben voor op die wettelijke regeling berustende gedelegeerde wettelijke regelingen of gebaseerde beschikkingen. Het is van belang tijdig na te gaan welke elementen van een wettelijke regeling aanleiding kunnen geven tot één of meer overgangsbepalingen. In beginsel dient voor iedere wijziging in een bestaande rechtsverhouding in overgangsrecht te worden voorzien, waarbij bestaande (grond)rechten van burgers niet in het gedrag mogen worden gebracht.

Als een landsverordening wordt gevolgd door een invoeringsverordening, kan worden overwogen het overgangsrecht op te nemen in die invoeringsverordening. Wanneer het mogelijk is, verdient het de aanbeveling om in de memorie van toelichting bij de eerste landsverordening al in te gaan op het voorgenomen overgangsrecht.

Aanwijzing 124

1. Een nieuwe wettelijke regeling is niet slechts van toepassing op hetgeen na haar inwerkingtreding voorvalt, doch ook op hetgeen bij haar inwerkingtreding bestaat, zoals bestaande rechtsposities en verhoudingen (onmiddellijke werking).
2. Indien beoogd wordt af te wijken van het eerste onderdeel, wordt dit uitdrukkelijk bepaald.

Toelichting:

Indien in een wettelijke regeling geen overgangsrecht wordt opgenomen, heeft deze onmiddellijke (ook wel: exclusieve) werking.

Onder omstandigheden kunnen bezwaren kleven aan onmiddellijke werking, bijvoorbeeld wegens strijdigheid met internationaal recht, zoals het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden. In dat geval kan gekozen worden voor terugwerkende kracht (aanwijzingen 125 en 126) of voor eerbiedigende dan wel uitgestelde werking (aanwijzingen 127 en 128). Afwijkingen van de hoofdregel dienen in beginsel in de wettelijke regeling zelf te worden neergelegd. Dit is evenwel niet altijd nodig. Er kunnen algemene bepalingen van overgangsrecht bestaan, zoals artikel 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht, artikel 15 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 7 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden. Zie ook aanwijzing 125.

Voor de beoordeling in hoeverre afwijking van de hoofdregel van onmiddellijke werking noodzakelijk is, dient de ontwerper van een wettelijke regeling zich de maatschappelijke gevolgen daarvan voor te stellen. Punten van overweging zijn daarbij het vertrouwensbeginsel, de redelijkheid en billijkheid, de rechtszekerheid en het verrassingseffect (zie ook aanwijzing 127).

Het is niet altijd noodzakelijk op de gehele wettelijke regeling van toepassing zijnde overgangsbepalingen te ontwerpen; per onderdeel van een wettelijke regeling kunnen verschillende overgangsregelingen worden bepaald.

Aanwijzing 125

1. Aan een wettelijke regeling wordt slechts terugwerkende kracht verleend, indien daarvoor een bijzondere reden bestaat.
2. Door het verlenen van terugwerkende kracht aan een wettelijke regeling worden de in die regeling voorziene rechtsgevolgen gerekend te zijn ingetreden vanaf een nader aangeduid tijdstip voorafgaande aan de inwerkingtreding van die regeling.
3. Aan belastende wettelijke regelingen wordt, behoudens in uitzonderlijke gevallen, geen terugwerkende kracht toegekend.
4. Bij een wettelijke regeling mag een feit dat vóór haar inwerkingtreding is geschied, niet strafbaar of zwaarder strafbaar worden gesteld.

Toelichting:

Het toekennen van terugwerkende kracht brengt op zichzelf geen verandering in de feiten zelf mee, maar in de rechtsgevolgen daarvan. De mogelijkheid tot het verlenen van terugwerkende kracht wordt beperkt door internationale en nationale wettelijke bepalingen (zie de toelichting bij aanwijzing 124).

Bij belastende wettelijke regelingen betekent terugwerkende kracht in beginsel een aantasting van de rechtszekerheid van de burger. Een reden voor het toekennen van terugwerkende kracht kan zijn de noodzaak tot het plotseling laten gelden van een nieuwe wettelijke regeling om te voorkomen dat burgers maatregelen treffen waardoor de wettelijke regeling haar beoogde effect ontbeert of zelfs een tegenovergesteld effect sorteert. Alsdan kan de grensdatum van de terugwerkende kracht samenvallen met de datum waarop van betrokkenen redelijkerwijs kan worden gevergd dat zij reeds voorafgaande aan de inwerkingtreding met de verandering in de regelgeving rekening hielden. Voorts kan gedacht worden aan gevallen waarin de regelgeving een achterstand heeft opgelopen ten opzichte van in de praktijk noodzakelijk gebleken ontwikkelingen die legalisering achteraf behoeven. Legalisering dient dan wel op zo kort mogelijke termijn te geschieden, opdat de periode waarover de wettelijke regeling terugwerkt, beperkt blijft.

Bij het achteraf legaliseren van praktische ontwikkelingen verdient het de voorkeur gebruik te maken van specifieke constructies als bekrachtiging en conversie in plaats van terugwerkende kracht.

Bovendien wordt hier opgemerkt dat in sommige gevallen de effecten van onmiddellijke werking gelijk zijn aan de effecten van het verlenen van terugwerkende kracht, bijvoorbeeld wanneer een nieuwe wettelijke regeling veranderingen tot gevolg brengt in al verstrekte vergunningen. Bij dergelijke gevallen verdient het de voorkeur om de figuur van eerbiedigende werking te hanteren.

Aanwijzing 126

1. Het verlenen van terugwerkende kracht geschiedt niet door middel van een fictief tijdstip van inwerkingtreding.
2. Voor het verlenen van terugwerkende kracht wordt een van de volgende modellen gebruikt:

A.

1. *[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / Deze regeling] treedt, zodra deze in het Afkondigingsblad is geplaatst, in werking met ingang van de eerste*

dag van de zevende week na de datum van bekrachtiging en werkt terug tot en met [...].

2. *In afwijking van het eerste lid, treedt [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / deze regeling]:*
  - a. *in werking met ingang van de eerste dag van de derde week na de beslissing van het Constitutioneel Hof indien de Ombudsman een zaak aanhangig heeft gemaakt als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling en werkt terug tot en met het tijdstip, genoemd in het eerste lid; of,*
  - b. *niet in werking indien het Constitutioneel Hof oordeelt dat [deze landsverordening /dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / deze regeling] niet verenigbaar is met de Staatsregeling.*

B.

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen] treedt in werking op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip en kan terugwerken tot en met een in dat landsbesluit te bepalen tijdstip.

3. Indien dit voor de duidelijkheid van de beoogde rechtsgevolgen van terugwerkende kracht nodig is, worden meer gespecificeerde bepalingen opgenomen.

Toelichting:

De inwerkingtredingsbepaling in onderdeel 2, onder A, is gestoeld op de reguliere inwerkingtredingsbepaling voor wettelijke regelingen, zoals opgenomen in aanwijzing 135, eerste onderdeel, met dien verstande dat hierin enige zinsneden zijn opgenomen om de terugwerkende kracht te regelen.

Indien het wenselijk is om uitdrukkelijk aan te geven dat bepaalde artikelen van toepassing zijn op feiten die in het verleden hebben plaatsgevonden, kan het volgende voorbeeld worden gebruikt:

"Artikel 10 vindt voor het eerst toepassing met betrekking tot feiten als vorenbedoeld die in het jaar 2008 hebben plaatsgevonden."

Niet toegestaan is het gebruik van de formule: "Deze landsverordening wordt geacht in werking te zijn getreden met ingang van [datum]". Zie hiervoor ook aanwijzing 48.

Aanwijzing 127

Een nieuwe wettelijke regeling kan een daarvoor geldende wettelijke regeling blijvend (eerbiedigende werking) of voor een bepaalde periode (uitgestelde werking) van toepassing laten op nader aangeduide feiten of verhoudingen.

Toelichting:

Het toekennen van eerbiedigende werking of uitgestelde werking kan onder meer wenselijk zijn, indien een nieuwe wettelijke regeling afbreuk zal doen aan bestaande gerechtvaardigde verwachtingen. Deze verwachtingen zijn gerechtvaardigd, indien deze zijn gestoeld op wettelijke rechten en verplichtingen, die bestonden voor de inwerkingtreding van de nieuwe wettelijke regeling, en de burger mocht vertrouwen op het voortduren van bepaalde situaties, dan wel het al dan niet intreden van aan bepaalde handelingen verbonden rechtsgevolgen of andere effecten.

In hoeverre deze verwachtingen gehonoreerd moeten worden, hangt in de eerste plaats af van de vraag of de overwegingen die geleid hebben tot het tot stand brengen van de nieuwe wettelijke regeling,

daartoe de ruimte laten. Voorts spelen het realiteitsgehalte van de verwachtingen en de daarbij betrokken belangen een rol.

Leidt de toepassing van eerbiedigende of uitgestelde werking tot een zeer ingewikkelde wettelijke regeling, dan verdient het aanbeveling de te handhaven wettelijke regeling opnieuw vast te stellen als onderdeel van, dan wel uitzondering op de nieuwe wettelijke regeling.

Aanwijzing 128

Bij het verlenen van eerbiedigende of uitgestelde werking dient duidelijk uit de wettelijke regeling te blijken welke rechtsgevolgen beoogd worden.

Aanwijzing 129

In geval een nieuwe wettelijke regeling voorziet in nieuwe regels voor procedures en bevoegdheden van organen ter zake van geschillen dient met betrekking tot de zaken die voor de inwerkingtreding van deze regels aanhangig zijn gemaakt, uitdrukkelijk in de wettelijke regeling te worden bepaald of de oude dan wel de nieuwe wettelijke regeling daarop van toepassing is.

Toelichting:

Deze aanwijzing geldt ook in de sfeer van het strafprocesrecht. In de sfeer van de strafvordering geldt niet een regel als die van artikel 1, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht. Bij verandering van de bevoegde instantie of van de procedure dient men in die sfeer, evenals elders in de sfeer van het procesrecht, na te gaan of de oude dan wel de nieuwe wettelijke regeling ook moet gelden voor de zaken, die bij de inwerkingtreding van de nieuwe wettelijke regeling aanhangig zijn.

§ 4.14 Samenloop

Aanwijzing 130

Bij een ontwerp van landsverordening wordt bezien of het noodzakelijk is de samenloop met een ander ontwerp van landsverordening te regelen.

Toelichting

Onder de term "*samenloop*" wordt de situatie verstaan waarin een tekstuele afhankelijkheid tussen twee (of meer) ontwerpen van landsverordeningen (of met betrekking tot een al tot landsverordening verheven maar nog niet in werking getreden landsverordening) bestaat terwijl de procedures van totstandkoming in de tijd onafhankelijk van elkaar verlopen. Het gaat hier dus niet om situaties als die van een nieuwe landsverordening en een invoeringslandsverordening daarbij, waar de inhoud en procedurele voortgang van het ene ontwerp rechtstreeks bepalend is voor dat van het andere ontwerp. Een samenloopprobleem zal zich over het algemeen slechts voordoen bij ontwerpen van landsverordeningen, aangezien bij gedelegeerde wettelijke regelingen en overige besluiten kort voor de vaststelling nog technische wijzigingen kunnen worden aangebracht en de tekst kan worden vastgesteld naar de situatie die op dat moment bestaat.

Het verdient de voorkeur samenloopproblemen te voorkomen. Dit kan worden bereikt door:

- een tweede wetgevingstraject pas te starten wanneer het eerste zijn beslag heeft gevonden in een (wijziging van een) landsverordening of anderszins reeds verder in procedure is, zodat de volgorde van inwerkingtreding duidelijk vooraf goed kan worden ingeschat;

- ontwerpen van landsverordeningen op zo'n wijze te formuleren dat geen tekstuele afhankelijkheid bestaat;
- de verschillende ontwerpen van landsverordeningen samen te voegen tot één ontwerp van landsverordening.

Verder kunnen samenloopproblemen soms worden voorkomen door middels de inwerkingtreddingsbepaling te regelen dat deze inwerkingtreding bij landsbesluit plaatsheeft. In dat landsbesluit kan vervolgens de volgorde van inwerkingtreding worden bepaald, waardoor samenloopproblemen worden ondervangen.

Aanwijzing 131

Voor het opnemen van een samenloopbepaling worden de volgende modellen als uitgangspunt genomen:

1. *Indien het bij de Staten ingediende ontwerp van landsverordening ... (opschrift) is of wordt goedgekeurd en (artikel ... van) die landsverordening eerder in werking is getreden of treedt dan (artikel ... van) deze landsverordening, wordt (artikel ... van) deze landsverordening als volgt gewijzigd: [...]*
2. *Indien het bij de Staten ingediende ontwerp van landsverordening ... (opschrift) is of wordt goedgekeurd en (artikel ... van) die landsverordening op hetzelfde tijdstip in werking treedt als (artikel ... van) deze landsverordening, wordt (artikel ... van) deze landsverordening als volgt gewijzigd: [...]*
3. *Indien het bij de Staten ingediende ontwerp van landsverordening ... (opschrift) is of wordt goedgekeurd en (artikel ... van) die landsverordening later in werking treedt dan (artikel ... van) deze landsverordening, wordt (artikel ... van) die landsverordening als volgt gewijzigd: [...]*

Toelichting:

Voor iedere situatie waarin zich een samenloopprobleem voordoet, zal een bepaling moeten worden ontworpen die specifiek in die situatie toepasbaar is. Het is niet mogelijk om één algemeen model te formuleren dat in alle gevallen gelijkelijk kan worden toegepast. Bovenstaande modellen zijn bedoeld als handvat en zullen moeten worden aangepast aan de specifieke omstandigheden van het geval.

Indien de inwerkingtreddingsbepaling van een ontwerp van landsverordening gedifferentieerde inwerkingtreding mogelijk maakt, dient de samenloopbepaling naar de relevante artikelen van die ontwerp-landsverordening te verwijzen. Als de inwerkingtreddingsbepaling geen gedifferentieerde inwerkingtreding mogelijk maakt en de gehele landsverordening dus op één moment in werking zal treden, is het niet nodig om naar bepaalde artikelen te verwijzen en kan er worden volstaan met een algemene verwijzing naar de landsverordening als geheel.

Bijzondere aandacht voor samenloop wordt in acht genomen ingeval de inwerkingtreding van een landsverordening afhankelijk is gesteld van een inwerkingtreddingslandsverordening en in een nieuw ontwerp van landsverordening naar eerstgenoemde landsverordening moet worden verwezen, respectievelijk die landsverordening voorziet in de vaststelling of wijziging van bepalingen, die met het nieuwe ontwerp opnieuw worden gewijzigd. In dergelijke gevallen is het wenselijk om in het nieuw te concipiëren ontwerp te voorzien in bepalingen, rekening houdend met alle mogelijke scenario's, te weten:

- de inwerkingtreddingslandsverordening is of wordt eerder goedgekeurd en treedt eerder in werking dan het nieuwe ontwerp van landsverordening;

- het nieuwe ontwerp van landsverordening is of wordt eerder goedgekeurd en treedt eerder in werking dan de inwerkingtredeingslandsverordening; of,
- beide landsverordeningen worden gelijktijdig goedgekeurd en treden gelijktijdig in werking.

§ 4.15 Inwerkingtreding

Aanwijzing 132

1. In een wettelijke regeling wordt voorzien in een bepaling regelende het
het
tijdstip van inwerkingtreding.
2. De bepaling regelende de inwerkingtreding wordt zo geformuleerd, dat het
het
tijdstip van inwerkingtreding exact blijkt of kan worden nagegaan.
3. Het tijdstip van inwerkingtreding wordt niet afhankelijk gesteld van de
de
inwerkingtreding van een verdrag of van een andere niet uit het Afkondigingsblad of Landscourant blijkende gebeurtenis.

Toelichting

Zoals beschreven in aanwijzing 75 maakt de bepaling regelende de inwerkingtreding van een wettelijke regeling deel uit van de wettelijke regeling zelf. Ingevolge artikel 3 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding (AB 2012, GT no. 21) wordt deze bepaling aldus mede bekendgemaakt bij plaatsing van de wettelijke regeling in het Afkondigingsblad. Hiermee wordt een gesloten systeem gecreëerd, dat bekendmaking aan de burger garandeert van nieuwe wettelijke regelingen of wijzigingen daarvan.

Ingevolge artikel 127, derde en vierde lid, van de Staatsregeling, heeft de Ombudsman de bevoegdheid om bepaalde categorieën wettelijke regelingen aanhangig te maken bij het Constitutioneel Hof wegens onverenigbaarheid met de Staatsregeling, tenzij sprake is van een spoedeisend belang. Wat onder dit spoedeisend belang mag worden verstaan is geregeld in artikel 17, tweede lid, van de Landsverordening Constitutioneel Hof (AB 2010, GT no. 29). In de modellen voor inwerkingtredeingsbepalingen, zoals vastgesteld in de volgende aanwijzingen, is met deze termijn van de Ombudsman rekening gehouden. De inwerkingtreding is voor reguliere gevallen geclausuleerd, waarbij rekening is gehouden met de mogelijkheid dat de wettelijke regeling aanhangig wordt gemaakt bij het Constitutioneel Hof.

Bij het formuleren van de bepaling regelende de inwerkingtreding wordt tevens rekening gehouden met de noodzaak voor uitvoeringsorganen en andere bij de wettelijke regeling betrokkenen om zich tijdig op de wettelijke regeling in te kunnen stellen. Deze invoeringstermijn hangt in eerste instantie af van de inhoud van de wettelijke regeling. Ongeacht een eventueel spoedeisend belang, zal ten minste verzekerd moeten zijn dat enerzijds de betrokken burgers, bedrijven en instellingen, en anderzijds de uitvoeringsorganen redelijkerwijs in staat zijn de nieuwe wettelijke bepalingen na te komen en uit te voeren. Dit kan bijvoorbeeld worden bevorderd door goede, tijdige voorlichting.

Aanwijzing 133

1. Het tijdstip van inwerkingtreding van een wettelijke regeling ligt in ieder geval na
na
het tijdstip van de feitelijke verkrijgbaar stelling van het Afkondigingsblad, waarin de wettelijke regeling wordt bekendgemaakt.
2. Wordt het tijdstip van inwerkingtreding van een landsverordening bij landsbesluit

geregeld, dan ligt het tijdstip van bekendmaking van dat landsbesluit in ieder geval vóór het tijdstip van inwerkingtreding van de landsverordening.

3. Het tweede onderdeel is van overeenkomstige toepassing op landsbesluiten, houdende algemene maatregelen.

4. Een landsbesluit als bedoeld in het tweede en derde onderdeel, geldt zodra het is bekendgemaakt.

Toelichting:

Het tijdstip van inwerkingtreding wordt zodanig vastgesteld, dat de betrokkenen (bijvoorbeeld de advocatuur, de rechterlijke macht, de burgers of de uitvoeringsorganen) de gelegenheid hebben om tijdig kennis te nemen van de nieuwe wettelijke regeling.

Een wettelijke regeling kan pas als bekendgemaakt worden beschouwd met ingang van het tijdstip waarop het Afkondigingsblad, waarin de wettelijke regeling wordt uitgegeven, verkrijgbaar is gesteld of feitelijk naar buiten is gebracht.

Indien een bepaling regelende de inwerkingtreding van een wettelijke regeling inhoudt dat de inwerkingtreding bij landsbesluit wordt geregeld, voorziet dat landsbesluit niet in een bepaling, regelende zijn eigen inwerkingtreding. Een dergelijk landsbesluit treedt direct in werking op het moment van bekendmaking. Een inwerkingtreedingslandsbesluit wordt bekend gemaakt in het Afkondigingsblad, daar deze een wijziging aanbrengt in de geldigheid van wettelijke regelingen.

Aanwijzing 134

1. De volgende bepalingen in een landsverordening gelden vanaf het tijdstip van de goedkeuring van die landsverordening, ongeacht of deze, of onderdelen van deze, reeds in werking is getreden:

- a. bepalingen regelende de inwerkingtreding en de bekendmaking;
- b. de bepaling houdende de vaststelling van een citeertitel; en,
- c. bepalingen houdende de delegatie van regelgevende bevoegdheid.

2. Het eerste onderdeel is van overeenkomstige toepassing op landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, met dien verstande dat in plaats van goedkeuring het tijdstip van bekrachtiging moet worden gelezen.

3. Het eerste onderdeel, aanhef en onder a en b, is tevens van overeenkomstige toepassing op regelingen, met dien verstande dat in plaats van goedkeuring het tijdstip van vaststelling moet worden gelezen.

Toelichting:

Deze aanwijzing houdt in dat voor de bedoelde bepalingen bij het regelen van de inwerkingtreding geen afzonderlijke voorziening wordt getroffen.

Indien op grond van een bij de Staten aanhangig ontwerp van landsverordening al een gedelegeerde wettelijke regeling wordt voorbereid, kan die voorbereiding vooruitlopend op de inwerkingtreding van de landsverordening vast plaatsvinden. De gedelegeerde wettelijke regeling kan dan op hetzelfde moment in werking treden als de landsverordening waarop zij is gebaseerd. Deze constructie is noodzakelijk om te voorkomen dat zich bij de inwerkingtreding van de landsverordening hiaten in de wetgeving voordoen, bijvoorbeeld omdat verplichte gedelegeerde wettelijke regeling nog niet tot stand is gekomen, wegens het ontbreken van een vastgestelde delegatiebepaling.

Wel is het voor het vaststellen van een gedelegeerde wettelijke regeling noodzakelijk dat de delegatiebepaling in de landsverordening, respectievelijk in het landsbesluit, houdende algemene maatregelen, is

vastgesteld. Om die reden kan een ontwerp van een gedelegeerde wettelijke regeling pas in procedure worden gebracht op het moment dat de delegatiegrondslag is goedgekeurd, respectievelijk is bekrachtigd. Deze aanwijzing geldt mede voor de totstandkoming van gedelegeerde wettelijke regelingen, waarvoor is voorzien in parlementaire betrokkenheid bij de totstandkoming daarvan (zie aanwijzingen 28 e.v.).

Aanwijzing 135

1. Voor de bepaling, regelende de inwerkingtreding van wettelijke regelingen, wordt het volgende model gebruikt:

1. *[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen / Deze regeling] treedt, zodra deze in het Afkondigingsblad is geplaatst, in werking met ingang van de eerste dag van de zevende week na de datum van bekrachtiging.*
2. *In afwijking van het eerste lid, treedt [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen / deze regeling]:*
  - a. *in werking met ingang van de eerste dag van de derde week na de beslissing van het Constitutioneel Hof indien de Ombudsman een zaak aanhangig heeft gemaakt als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling; of,*
  - b. *niet in werking indien het Constitutioneel Hof oordeelt dat [deze landsverordening /dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / deze regeling] niet verenigbaar is met de Staatsregeling.*

2. De datum van inwerkingtreding van een landsverordening of een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt door gebruik van het volgende model bij landsbesluit vastgesteld:

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen,] treedt in werking op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip.

3. *Indien sprake is van een spoedeisend belang als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling, wordt het volgende model gebruikt:*

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen / Deze regeling] treedt, gezien het spoedeisend belang hiervan als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling, in werking met ingang van de eerste dag na de datum van uitgifte van het Afkondigingsblad waarin deze wordt geplaatst.

Toelichting:

De hoofdregel voor de inwerkingtredingstermijn is gelegen in artikel 127, derde en vierde lid, van de Staatsregeling. Hierin is de wettelijke toetsingstermijn voor de Ombudsman bepaald. In beginsel wordt bij een nieuwe wettelijke regeling dan ook het model gebruikt, zoals bepaald in het eerste onderdeel van deze aanwijzing.

Op deze hoofdregel bestaan twee uitzonderingen, te weten in geval van:

- een spoedeisend belang; en,
- het regelen van de inwerkingtreding bij landsbesluit.

In welke gevallen sprake kan zijn van een spoedeisend belang als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling is nader bepaald in artikel 17, tweede lid, van de Landsverordening Constitutioneel Hof (AB

2010, GT no. 29). Dan kan het model worden gebruikt, zoals bepaald in het derde onderdeel van deze aanwijzing.

Wanneer de inwerkingtreding bij landsbesluit plaatsheeft, wordt in een landsverordening of in een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, het model gebruikt, zoals bepaald in het tweede onderdeel van deze aanwijzing.

Inwerkingtreding bij landsbesluit ligt voor de hand bij meer omvangrijke wetgevingstrajecten of bijvoorbeeld wanneer bij een ontwerp van landsverordening gedelegeerde wettelijke regelingen moeten worden opgesteld die gelijktijdig met de landsverordening in werking moeten treden. Een dergelijke inwerkingtreding kan met gebruik van een inwerkingtredingslandsbesluit worden gecoördineerd. Het gebruik van een inwerkingtredingsbesluit bij ministeriële regelingen ligt niet voor de hand, daar bij deze categorie wettelijke regelingen de datum van inwerkingtreding tot aan het moment van vaststelling kan worden gewijzigd door de minister(s) zelf.

Het is bovendien mogelijk om in een inwerkingtredingslandsbesluit een specifieke datum van inwerkingtreding op te nemen, indien ten minste rekening wordt gehouden met de toetsingstermijn van de Ombudsman. In dergelijke gevallen kan in het landsbesluit het volgende model worden gebruikt:

[De Landsverordening / Het Landsbesluit, houdende algemene maatregelen] [citeertitel] treedt in werking op [datum].

Wanneer in een wettelijke regeling verzuimd is te voorzien in een bepaling, regelende de inwerkingtreding, dan bestaat er een wettelijk vangnet. Artikel 11 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding (AB 2010, GT no. 21) regelt dat een wettelijke regeling in dat geval in werking treedt met ingang van de derde kalendermaand na de datum van bekendmaking.

Voorbeeld:

Stel: een wettelijke regeling wordt bekendgemaakt op 15 januari en de inwerkingtreding is niet geregeld. De wettelijke regeling treedt dan in werking op 1 april van dat kalenderjaar. Het tellen van de kalendermaanden vangt aan op de eerste dag van de eerstvolgende kalendermaand. Dit is overigens ook noodzakelijk om te garanderen dat de termijn voldoende is om de toetsingstermijn van de Ombudsman mede te omvatten.

Aanwijzing 136

Naast de standaardmodellen voor inwerkingtreding, bepaald in de vorige aanwijzing, is er een aantal modellen waarmee in bijzondere gevallen de datum van inwerkingtreding kan worden geregeld, te weten:

- a. gefaseerde inwerkingtreding: voor het regelen van de datum van inwerkingtreding van een wettelijke regeling waarvoor gefaseerde inwerkingtreding noodzakelijk is, wordt een van de volgende modellen gebruikt:
  - i. *[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen,] treedt in werking op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende [hoofdstukken / artikelen / of onderdelen daarvan] verschillend kan worden vastgesteld.*
  - ii. *[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, Deze regeling] treedt in werking op [als modellen aanwijzing 135] met uitzondering van de artikelen [...], die in werking treden op [als modellen aanwijzing 135].*

b. datum uitgifte Afkondigingsblad onzeker: indien een wettelijke regeling op een bepaalde datum in werking moet treden, maar niet vaststaat of op dat moment reeds publicatie in het Afkondigingsblad heeft kunnen plaatshebben, kan het volgende model worden gebruikt:

1. *[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, Deze regeling] treedt in werking met ingang van [datum].*
  2. *Indien het Afkondigingsblad waarin [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] wordt geplaatst, wordt uitgegeven na [dag voor de in het eerste lid genoemde datum], treedt [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] in afwijking van het eerste lid in werking met ingang van eerste dag van de zevende week na de datum van uitgifte van het Afkondigingsblad waarin deze is geplaatst en werkt terug tot en met het tijdstip, genoemd in het eerste lid.*
  3. *Indien het Afkondigingsblad waarin [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] wordt geplaatst, wordt uitgegeven na [dag voor genoemde datum], treedt [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] in afwijking van het eerste en tweede lid:*
    - a. *in werking met ingang van de eerste dag van de derde week na de beslissing van het Constitutioneel Hof indien de Ombudsman een zaak aanhangig heeft gemaakt als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling en werkt terug tot en met [datum genoemd in het tweede lid]*
    - b. *niet in werking indien het Constitutioneel Hof oordeelt dat [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] niet verenigbaar is met de Staatsregeling.*
- c. Datum van inwerkingtreding is afhankelijk van een andere wettelijke regeling: indien de datum van inwerkingtreding van een wettelijke regeling afhankelijk is van de datum van inwerkingtreding van een andere wettelijke regeling, wordt het volgende model gebruikt:

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, Deze regeling] treedt in werking op het tijdstip waarop [andere landsverordening / ander landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / andere regeling] in werking treedt.

Toelichting:

In deze aanwijzing is een aantal modellen weergegeven voor de inwerkingtreding van wettelijke regelingen in bijzondere gevallen. Indien van een van deze modellen in een wettelijke regeling gebruik wordt gemaakt, wordt in de toelichting bij die wettelijke regeling voorzien in een voldoende uitleg ter zake.

Met betrekking tot de onderdelen a en c van deze aanwijzing wordt opgemerkt dat deze niet worden gebruikt bij ministeriële regelingen, omdat bij ministeriële regelingen de datum van inwerkingtreding tot het laatste moment voor vaststelling kan worden aangepast door de minister(s) zelf. Voor wat betreft het derde onderdeel wordt opgemerkt dat bovendien rekening moet worden gehouden met de toetsingstermijn van de Ombudsman als bedoeld in artikel 127, derde lid, van de Staatsregeling.

Bij gebruik van het model, zoals opgenomen in het onderdeel c, zijn de aanwijzingen inzake terugwerkende kracht van wettelijke regelingen in acht genomen. Dit model wordt bijvoorbeeld gebruikt

wanneer een vaststaande datum van inwerkingtreding is vereist, zoals wanneer sprake is van onlosmakelijke samenhang met een boekjaar of belastingjaar, maar niet bij voorbaat duidelijk is of de wettelijke regeling voorafgaand aan die datum in het Afkondigingsblad zal worden geplaatst. Indien wel van tevoren duidelijk is dat voornoemde datum niet wordt gehaald, wordt het model voor terugwerkende kracht gebruikt, zoals omschreven in aanwijzing 126.

§ 4.16 Tijdelijke wettelijke regelingen

Aanwijzing 137

Voor het regelen van de werkingsduur van een tijdelijke wettelijke regeling wordt een van de volgende modellen gebruikt:

A.

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / Deze regeling] treedt in werking met ingang van [datum] en vervalt met ingang van [datum].

B.

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen,] treedt in werking op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip en vervalt zes jaar na dit tijdstip van inwerkingtreding.

C.

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, / Deze regeling] treedt in werking met ingang van [datum] en vervalt op een bij landsbesluit te bepalen tijdstip.

Toelichting:

Het model in onderdeel c wordt slechts gebruikt, indien vaststaat dat het om een tijdelijke wettelijke regeling gaat, maar het tijdstip waarop de wettelijke regeling dient te vervallen niet vooraf kan worden vastgesteld.

Aanwijzing 138

De tijdelijkheid van een wettelijke regeling wordt zowel in het opschrift als in de citeertitel tot uitdrukking gebracht.

Toelichting:

Voorbeeld:

Landsbesluit, houdende algemene maatregelen, houdende tijdelijke regels betreffende de verbetering van de beveiliging van schepen en havenfaciliteiten (Tijdelijk havenbeveiligingsbesluit).

Aanwijzing 139

1. Indien het gewenst is tijdelijk van een bestaande wettelijke regeling af te wijken, geschiedt dit in de vorm van een:
  - a. zelfstandige afwijkende wettelijke regeling van gelijke orde; of,
  - b. wijziging van de wettelijke regeling met tijdelijke werking.
2. Ingeval de vorm in het eerste onderdeel, onder b, wordt gebruikt, wordt in de

wijzigingsregeling met tijdelijke werking aangegeven hoe de gewijzigde wettelijke regeling luidt nadat de wijzigingsregeling met tijdelijke werking is uitgewerkt.

Toelichting:

Tweede onderdeel: niet toelaatbaar is dus een bepaling als: "Voor de duur van drie jaar luidt artikel 10 als volgt".

§ 4.17 Citeertitel

Aanwijzing 140

1. Een wettelijke regeling wordt in beginsel voorzien van een citeertitel.
2. Een wijzigingsregeling wordt slechts in bijzondere gevallen voorzien van een citeertitel.
3. Indien naar verwachting de behoefte zal bestaan een wettelijke regeling veelvuldig met een afkorting aan te halen, wordt in de toelichting op het artikel waarin de citeertitel wordt geregeld, een aanbeveling gegeven voor de te gebruiken afkorting.

Toelichting:

Een citeertitel verhoogt de kenbaarheid van een wettelijke regeling, daar in een oogopslag te zien is welke materie met die wettelijke regeling wordt geregeld.

Van een bijzonder geval als bedoeld in het tweede onderdeel kan sprake zijn indien:

- het opschrift van de wijzigingsregeling zonder citeertitel de kenbaarheid niet ten goede komt, bijvoorbeeld doordat meerdere wettelijke regelingen worden gewijzigd;
- indien de wijzigingen een onderwerp beslaan, maar dit niet duidelijk in het opschrift is te duiden;
- indien de wijzigingsregeling zeer uitgebreid of belangrijk van aard is; of,
- indien de wijzigingsregeling meerdere zelfstandige bepalingen betreft.

Een aanbeveling voor een afkorting als bedoeld in het derde onderdeel, betekent niet dat in andere wettelijke regelingen of in wijzigingsregelingen naar die afkorting kan worden verwezen. In het lichaam van een wettelijke regeling wordt altijd verwezen naar de volledige citeertitel. In toelichtingen bij wettelijke regelingen kan wel de afkorting worden gebruikt. Overigens laat het derde onderdeel van deze aanwijzing onverlet dat in een citeertitel zelf in bijzondere gevallen een afkorting wordt opgenomen. Zie ook aanwijzing 141, eerste onderdeel.

Aanwijzing 141

1. Een citeertitel wordt kernachtig geformuleerd en bevat geen afkortingen, tenzij het gebruik hiervan onvermijdelijk is.
2. Een bepaling tot vaststelling van een citeertitel wordt overeenkomstig het volgende voorbeeld geformuleerd:

*- Deze landsverordening wordt aangehaald als:
Handelsregisterverordening.*

- Deze landsverordening wordt aangehaald als: Landsverordening openbare registers.

3. Slechts het eerste woord van een citeertitel wordt met een hoofdletter geschreven.

4. In een citeertitel wordt geen jaartal opgenomen, tenzij dit noodzakelijk is om de betrokken wettelijke regeling te onderscheiden van andere wettelijke regelingen.

Toelichting:

Eerste onderdeel:

als afkortingen in een citeertitel worden gebruikt, moeten deze voldoende algemeen bekend zijn.

Tweede onderdeel:

de citeertitel wordt aan het slot van het opschrift van de wettelijke regeling tussen haakjes vermeld (zie aanwijzing 87).

Derde onderdeel:

een citeertitel kan uiteraard ook woorden bevatten die altijd met een hoofdletter worden geschreven, bijvoorbeeld eigennamen of de naam van een zelfstandig bestuursorgaan.

Vierde onderdeel:

het invullen van het jaartal in de citeertitel zoals deze tussen haakjes is opgenomen aan het slot van het opschrift van een wettelijke regeling (zie aanwijzing 87), kan worden aangepast tot aan het opmaken van het Afkondigingsblad, waarin deze wordt geplaatst. Hiervoor is geen uitdrukkelijke opdracht vereist in de desbetreffende wettelijke regeling.

§ 4.18 Bekendmaking

Aanwijzing 142

In een wettelijke regeling worden geen bepalingen opgenomen over de plaatsing in het *Afkondigingsblad* van de wettelijke regeling zelf of de daarop berustende gedelegeerde wettelijke regelingen.

Toelichting:

In de artikelen 3 en 4 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding zijn algemene regels gesteld over verplichte publicatie van wettelijke regelingen en overige besluiten als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel. Uitsluitend in het geval dat het wenselijk is dat de toelichting op die wettelijke regeling mee wordt gepubliceerd, is het noodzakelijk daartoe een bepaling op te nemen. Een dergelijke bepaling wordt niet in de vorm van een artikel gezet, maar als losse zinsnede geplaatst na het laatste artikel en voor de ondertekening, overeenkomstig het volgende model:

[Deze landsverordening / Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen, deze regeling] wordt met de [memorie van toelichting / nota van toelichting / toelichting] in het Afkondigingsblad geplaatst.

Aanwijzing 143

1. Landsverordeningen en landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, worden na bekrachtiging zo spoedig mogelijk in het Afkondigingsblad geplaatst.

2. Ministeriële regelingen worden na hun vaststelling zo spoedig mogelijk in het

Afkondigingsblad geplaatst.

3. Overige besluiten, bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, worden na hun vaststelling, indien dat is vereist, zo spoedig mogelijk in de Landscourant geplaatst.

Toelichting:

Derde onderdeel:

welke overige besluiten dienen te worden gepubliceerd is geregeld in artikel 4 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding, namelijk die besluiten die aan het publiek bekend moeten worden gemaakt. Anders dan bepaald in aanwijzing 142 is het voor dergelijke overige besluiten aan te bevelen om in dat besluit een bepaling op te nemen dat het besluit in de Landscourant wordt geplaatst.

Aanwijzing 144

In een wettelijke regeling kan worden bepaald dat een daarbij behorende bijlage ter inzage wordt gelegd, indien plaatsing in *het Afkondigingsblad* bezwaarlijk is vanwege de omvang of een andere reden, mits die bijlage slechts voor een kleine groep personen van belang is of de kenbaarheid voor alle belanghebbenden op een andere wijze voldoende verzekerd is.

Toelichting:

De bevoegdheid tot terinzagelegging is geregeld in artikel 5 van de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding.

Aanwijzing 145

Indien het wenselijk is aan een wettelijke regeling een inhoudsopgave toe te voegen, wordt deze bij de bekendmaking van die wettelijke regeling achter de wettelijke regeling opgenomen.

Toelichting:

De inhoudsopgave maakt geen onderdeel uit van de wettelijke regeling. Bij de indiening van een ontwerp van een landsverordening kan een inhoudsopgave afzonderlijk bij de stukken worden gevoegd.

§ 4.19 Ondertekening

Aanwijzing 146

1. Het aantal medeondertekenaars van een wettelijke regeling wordt zoveel mogelijk beperkt.
2. Een wettelijke regeling wordt slechts ondertekend door de minister die belast is, of de ministers die belast zijn, met de behartiging van een belang dat de betrokken wettelijke regeling beoogt te dienen.
3. Een landsverordening of een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt in ieder geval (mede)ondertekend door de Minister van Algemene Zaken.

Toelichting:

De ondertekening van een wettelijke regeling brengt de verantwoordelijkheid voor de voorbereiding en de inhoud van die regeling tot uitdrukking. Ondertekening door ministers die belast zijn met de

behartiging van een belang dat bij de wettelijke regeling slechts van ondergeschikte aard is, dan wel slechts ten dele wordt geraakt, kan achterwege blijven.

Een landsverordening of landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt altijd mede ondertekend door de Minister van Algemene Zaken vanuit de verantwoordelijkheid van deze minister voor het algemene wetgevingskwaliteitsbeleid. Omdat bij ministeriële regelingen, anders dan bij landsverordeningen of landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, de ondertekening tevens de vaststelling van die regeling inhoudt, kan medeondertekening door de Minister van Algemene Zaken daarbij achterwege blijven, tenzij de regeling een belang treft dat inhoudelijk onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Algemene Zaken valt.

Voor overige besluiten, zoals landsbesluiten sec en ministeriële beschikkingen, geldt niet dat deze altijd worden mede ondertekend door de Minister van Algemene Zaken, daar in deze overige besluiten geen algemeen verbindende voorschriften worden vastgesteld.

Aanwijzing 147

1. De ondertekening van een landsverordening door een minister brengt niet per definitie mee dat die minister ook alle gedelegeerde wettelijke regelingen bij die landsverordening moet voordragen en ondertekenen.
2. Het niet ondertekenen van een landsverordening door een minister sluit niet uit dat die minister, indien daartoe aanleiding is, een of meer gedelegeerde wettelijke regelingen mede ondertekent.

Toelichting:

Welke minister of ministers een gedelegeerde wettelijke regeling moeten voordragen of ondertekenen, blijkt doorgaans uit de ondertekening van de delegerende wettelijke regeling. Wanneer echter een belang wordt geraakt, dat valt onder de verantwoordelijkheid van een andere minister dan diegene die de delegerende wettelijke regeling heeft ondertekend, kan het voorkomen dat de gedelegeerde wettelijke regeling wordt ondertekend door een andere minister dan de minister die de delegerende wettelijke regeling heeft ondertekend. Bij ministeriële regelingen blijkt meestentijds uit de delegatiegrondslag welke minister of ministers die regeling moet of moeten ondertekenen.

Aanwijzing 148

Bij een landsbesluit tot inwerkingtreding van een wettelijke regeling kan worden volstaan met voordracht en ondertekening door één minister.

Aanwijzing 149

De volgorde voor de ondertekening van wettelijke regelingen komt overeen met de volgorde, bepaald in artikel 1, eerste lid, van de Landsverordening inrichting en organisatie landsoverheid, met dien verstande dat bij landsverordeningen of landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, de Gouverneur als eerste en de Minister van Algemene Zaken als laatste wordt vermeld.

Toelichting:

De ondertekening wordt opgenomen in het slotformulier van een wettelijke regeling en maakt als zodanig geen deel uit van het lichaam van de regeling. Ingevolge de Landsverordening bekendmaking en inwerkingtreding wordt het slotformulier bij landsverordeningen en bij landsbesluiten, houdende algemene maatregelen, overeenkomstig de volgende opmaak opgesteld:

*Gegeven te
Philipsburg
De Gouverneur van
Sint Maarten*

[Naam Gouverneur]

De Minister van [beleidsverantwoordelijk ministerie]

De Minister van Algemene Zaken

Bij ministeriële regelingen wordt van de volgende opmaak voor het slotformulier gebruik gemaakt:

Gegeven te Philipsburg,

De Minister van [beleidsverantwoordelijk ministerie]

Aanwijzing 150

Een minister die een andere minister bij tijdelijke afwezigheid vervangt, tekent als "De Minister van [beleidsverantwoordelijk ministerie] a.i."

Toelichting:

Bij het aantreden van een nieuwe regering wordt voorzien in een landsbesluit, houdende de vervangingsregeling. In dit landsbesluit wordt bepaald dat een minister bij tijdelijke afwezigheid wordt vervangen door een andere minister. Indien een ministeriële regeling door de minister ad interim wordt ondertekend blijft de aanduiding a.i. achterwege in de aanhef van een ministeriële regeling.

§ 4.20 Toelichting

Aanwijzing 151

1. Een ontwerp van een landsverordening wordt voorzien van een memorie van toelichting.
2. Een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, wordt voorzien van een nota van toelichting.
3. Een ministeriële regeling wordt voorzien van een toelichting.

Aanwijzing 152

Een toelichting bij een wettelijke regeling bevat een verantwoording van die regeling. Daarbij komen, voor zover ter zake, in ieder geval de volgende punten aan de orde:

- a. de doelstellingen die worden nagestreefd en de te verwachten (neven)effecten van de wettelijke regeling;
- b. de noodzaak tot overheidsinterventie bezien in relatie tot het zelfregulerend vermogen in de betrokken sector of sectoren;
- c. de overwogen varianten;
- d. de uitvoerings- en handavingsaspecten van de wettelijke regeling, zoals de keuze van het handavingsstelsel en de mate waarin te verwachten is dat de toepassing van de wettelijke regeling aanleiding geeft tot conflicten;
- e. de lasten voor de overheid, waaronder de lasten verbonden aan de handhaving en rechtsbescherming en de lasten voor burgers, bedrijven en instellingen;
- f. de wijze waarop recht is gedaan aan het primaat van de wetgever;
- g. de verhouding tot andere wettelijke regelingen en tot bestaande en komende internationale regelingen;
- h. de financiële gevolgen;
- i. welke dienst met de uitvoering wordt belast, wat dit voor de capaciteit van de betreffende dienst voor gevolgen heeft en, indien de capaciteit van de betreffende dienst vergroot moet worden, hoe in de mensen en middelen wordt voorzien; en,
- j. wat de gevolgen zijn voor overige organen van de overheid, bijvoorbeeld bezwaaradviescommissies.

Toelichting:

Naast de punten, genoemd in deze aanwijzing, kan het wenselijk zijn om in de toelichting een opsomming te geven van de adviescolleges en de (organisaties van) belanghebbende die ten aanzien van de wettelijke regeling zijn gehoord. Daarbij kan worden uiteengezet op welke wijze de adviezen in het definitieve ontwerp van de wettelijke regeling zijn verwerkt.

Aanwijzing 153

1. Indien voor de totstandkoming van een wettelijke regeling een bijzondere procedure is voorgeschreven, wordt aan het volgen daarvan in de toelichting aandacht geschonken.
2. In de toelichting wordt vermeld welke adviescolleges en organisaties van belanghebbenden voorafgaand aan de vaststelling van de wettelijke regeling zijn gehoord.
3. Indien op hoofdelementen van een wettelijke regeling wordt afgeweken van een krachtens wettelijke regelingen uitgebracht advies, wordt dit gemotiveerd toegelicht.

Toelichting:

Het tweede en derde onderdeel zijn niet onverkort van toepassing op de advisering van de Raad van Advies. Op het advies van de Raad van Advies wordt immers al door middel van een nader rapport gereageerd.

Aanwijzing 154

De toelichting wordt niet gebruikt voor het stellen van nadere regels.

Toelichting:

De toelichting geeft een motivering en uitleg van de wettelijke regeling maar mag geen aanvullende normen bevatten. De te stellen normen worden in de wettelijke regeling zelf vastgelegd. Evenmin moet een toelichting gebruikt worden voor een nadere omlijning van in de wettelijke regeling voorkomende termen of begrippen. Dit neemt niet weg, dat het in bepaalde gevallen wenselijk kan zijn van in de wettelijke regeling voorkomende termen of begrippen een nadere verklaring te geven.

Aanwijzing 155

1. Indien een ontwerp van een landsverordening financiële gevolgen voor Sint Maarten bevat, wordt in een afzonderlijk deel van de memorie van toelichting aangegeven in welke omvang daaraan hogere of lagere uitgaven of ontvangsten zullen zijn verbonden.
2. Indien een ontwerp van een landsverordening geen financiële gevolgen heeft, dient dit uitdrukkelijk uit de memorie van toelichting te blijken.
3. Indien een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, of een ministeriële regeling financiële gevolgen voor Sint Maarten bevat, wordt daaraan in de (nota van) toelichting aandacht geschonken.

Toelichting:

Deze aanwijzing is in lijn met artikel 10 van de Comptabiliteitslandsverordening. In dat artikel staat in welke gevallen toelichting op de financiële gevolgen van wettelijke regelingen is vereist.

Aanwijzing 156

1. De toelichting wordt verdeeld in een algemeen en in een artikelsgewijs gedeelte.
2. Onderdelen van een toelichting worden genummerd, indien dit met het oog op verwijzing wenselijk is.

Toelichting:

Bij omvangrijke wettelijke regelingen kan het praktisch zijn een algemene inleidende paragraaf op te nemen. Deze paragraaf kan een korte schets bevatten van de strekking van de wettelijke regeling, het probleem, de (politieke) doelstelling, de gekozen oplossing en de systematiek van de wettelijke regeling. Uitgebreide historische beschouwingen blijven, tenzij onontbeerlijk, achterwege. Een artikelsgewijze toelichting is voornamelijk nuttig bij uitgebreide en (technisch) complexe wettelijke regelingen. Bij eenvoudige wettelijke regelingen kan worden volstaan met een verwijzing naar de artikelen in het algemeen deel van de toelichting. Het is overbodig in de toelichting een parafraze van de artikelen of een mededeling dat een artikel geen toelichting behoeft, op te nemen. Indien op een artikel geen toelichting nodig is, blijft de toelichting dan ook achterwege.

Aanwijzing 157

In een toelichting wordt heldere en bondige taal gebruikt en een logische indeling gevolgd.

Toelichting:

Enige aandachtspunten voor helder en bondig taalgebruik zijn:

- vermijdt onnodige woorden in een zin;

Een voorbeeld van onnodige woorden in een zin is het volgende:

"De regering stelt in beginsel voor om vanwege hierna nader te noemen redenen op een zo kort mogelijke termijn meer afvalbakken langs de openbare weg te plaatsen welke een eerste oplossing zouden moeten zijn om het afval op straat tegen te gaan."

Beter is:

"De regering stelt voor om spoedig afvalbakken te plaatsen langs de openbare weg als eerste oplossing om afval op straat tegen te gaan."

- redigeer zinnen zo veel mogelijk in de bedrijvende vorm;

Schrijf dus:

"De regering onderneemt stappen om het afval op straat tegen te gaan" en vermijd zinnen als: "Door de regering worden stappen ondernomen om enzovoort".

- vermijdt de aanvoegende wijs;

"Men vermijde de aanvoegde wijs" is een voorbeeld van hoe het dus niet moet.

- wees consistent in woordkeus en spelling;

Als in de toelichting het begrip werknemer voorkomt, spreek dan niet ook over arbeider of personeel, maar spreek consistent over werknemer(s).

- vermijdt jargon en zeer technische termen;

- formuleer in korte zinnen, vermijdt lange bijzinnen.

Dus niet:

De maatregelen, die de regering vorige week in het vooruitzicht heeft gesteld, waarbij wordt voorgesteld meer afvalbakken langs de openbare weg te plaatsen om het afval op straat tegen te gaan, zijn volgens de oppositie niet uitvoerbaar vanwege gebrek aan financiële middelen.

Beter:

De regering heeft vorige week voorgesteld meer afvalbakken langs de openbare weg te plaatsen om het afval op straat tegen te gaan. Volgens de oppositie zijn deze maatregelen niet uitvoerbaar vanwege gebrek aan financiële middelen.

Aanwijzing 158

1. Een memorie van toelichting wordt zo opgesteld, dat nog open staat of het ontwerp daadwerkelijk zal worden goedgekeurd.
2. Een nota van toelichting, respectievelijk een toelichting, wordt opgesteld alsof de betreffende wettelijke regeling al is vastgesteld.

Toelichting:

Een ontwerp van landsverordening heeft goedkeuring door de Staten. Omdat de tekst van een memorie van toelichting niet langer kan worden aangepast nadat het ontwerp van landsverordening bij de Staten aanhangig is gemaakt, dient in deze tekst gesproken te worden over "ontwerp van landsverordening". Het betreft immers een toelichting op het ontwerp zoals ingediend en niet per definitie een toelichting op de uiteindelijk goedgekeurde landsverordening. Het ontwerp kan door middel van nota's van wijziging en amendementen nog worden aangepast, terwijl de memorie ongewijzigd blijft. Overigens worden nota's van wijziging en amendementen zelf ook van een toelichting voorzien.

Bij nota's van toelichting en toelichtingen ligt dit anders. Deze toelichtingen kunnen nog worden aangepast tot aan het moment van vaststelling. Het is dan ook per definitie zo dat nota's van toelichting en toelichtingen een toelichting geven op het vastgestelde ontwerp. Zie ook aanwijzing 165.

Aanwijzing 159

1. Indien de wettelijke regeling (mede) ter uitvoering van een verdrag strekt, wordt in de toelichting een transponeringstabel opgenomen waaruit blijkt welke artikelen strekken ter uitvoering van het verdrag.
2. Indien bepaalde artikelen van het te implementeren verdrag geen uitvoering behoeven, wordt dit in de transponeringstabel vermeld.
3. Indien bepaalde artikelen van het te implementeren verdrag al in bestaande wettelijke regelingen zijn geïmplementeerd, wordt dit in de transponeringstabel opgenomen, onder vermelding van de artikel(en) van deze bestaande wettelijke regelingen.

Hoofdstuk 5. Wijziging en intrekking van wettelijke regelingen

§ 5.1 Wijziging van wettelijke regelingen

Aanwijzing 160

Wijziging van een wettelijke regeling geschiedt door een wettelijke regeling van gelijke orde.

Toelichting:

In verband met het primaat van de wetgever vindt wijziging van een wettelijke regeling plaats op hetzelfde niveau. Er zijn echter bijzondere gevallen te benoemen, waarin bedoeld is om de bevoegdheid tot wijziging te delegeren. Een voorbeeld hiervan is de toegekende bevoegdheid om bepaalde in een landsverordening vastgestelde bedragen bij landsbesluit, houdende algemene maatregelen, aan het prijsindexcijfer aan te passen. Een dergelijke bevoegdheid dient echter al expliciet en geclausuleerd in de landsverordening te zijn geregeld.

Ook de wijziging van gedelegeerde wettelijke regelingen vindt plaats door middel van wettelijke regelingen van gelijke orde. Hetzelfde geldt voor de wijziging van bijlagen bij een wettelijke regeling - bijlagen maken immers deel uit van die wettelijke regeling -.

Het is onwenselijk om bijvoorbeeld een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, bij landsverordening te doen wijzigen. Een dergelijke werkwijze kan namelijk onduidelijkheid opleveren over de status van de gewijzigde bepalingen in de gedelegeerde wettelijke regeling.

Overige besluiten als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, worden in beginsel niet gewijzigd. Dergelijke besluiten worden bij verandering in zijn geheel opnieuw vastgesteld. Enige uitzondering hierop

betreft die besluiten die zeer omvangrijk van aard zijn, waarin een minimale wijziging wordt voorgesteld.

Aanwijzing 161

Indien een wettelijke regeling strekt tot wijziging van meerdere wettelijke regelingen, kunnen de wijzigingsbepalingen worden geplaatst:

- a. in alfabetische volgorde van de te wijzigen wettelijke regelingen;
- b. in volgorde naar omvang of aard van de wijziging.

Toelichting:

Er bestaat geen bepaalde voorkeur voor een van deze varianten. Bij variant a is het eerste woord van de (citeer)titel van de wettelijke regeling bepalend. Bij variant b kan gedacht worden aan het eerst opnemen van de meer inhoudelijke wijzigingen in de betrokken landsverordening en daarna van de daaruit voortvloeiende technische aanpassingen in een andere landsverordening, zoals strafrechtwetgeving.

Aanwijzing 162

Indien het voornemen bestaat in een wettelijke regeling een omvangrijke wijziging aan te brengen, wordt overwogen de wettelijke regeling in te trekken en een nieuwe wettelijke regeling vast te stellen.

Aanwijzing 163

Indien de vaststelling van een nieuwe wettelijke regeling een groot aantal wijzigingen in bestaande wettelijke regelingen nodig maakt, wordt overwogen deze wijzigingen in een afzonderlijke wettelijke regeling onder te brengen.

Toelichting:

De afzonderlijke wettelijke regeling kan een aanpassings- of invoeringsregeling zijn. Een aanpassingsregeling strekt alleen tot aanpassing van andere wettelijke regelingen aan de nieuwe wettelijke regeling. Een invoeringsregeling voorziet in dergelijke gevallen ook in de inwerkingtreding van de nieuwe wettelijke regeling en eventueel in overgangsrechtelijke bepalingen.

Aanwijzing 164

Het opschrift en de aanhef van een wettelijke regeling kunnen worden gewijzigd, indien noodzakelijk.

Aanwijzing 165

De toelichting bij een wettelijke regeling wordt niet gewijzigd.

Toelichting:

Nadat een ontwerp van een landsverordening is ingediend bij de Staten kan de daarbij behorende memorie van toelichting niet meer worden gewijzigd. De memorie van toelichting geeft namelijk het standpunt van de regering weer op het moment van indiening. De nota van toelichting bij een landsbesluit, houdende algemene maatregelen, respectievelijk de toelichting bij een ministeriële regeling, kan niet meer worden gewijzigd, nadat de wettelijke regeling is vastgesteld. Zie ook aanwijzing 158.

Aanwijzing 166

1. Indien een gewijzigde, dan wel een nieuwe landsverordening, respectievelijk landsbesluit, houdende algemene maatregelen, een nieuwe grondslag biedt aan bestaande uitvoeringsregelgeving, kan een bepaling overeenkomstig het volgende model worden opgenomen:

Na de inwerkingtreding van [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen,] berust het/de ... (betrokken uitvoeringsregeling) op artikel ... (de nieuwe delegatiebepaling) van [deze landsverordening / dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen].

2. Indien het wenselijk is dat niet in de delegerende wettelijke regeling, maar in de uitvoeringsregeling de nieuwe grondslag wordt vermeld, kan een bepaling overeenkomstig het volgende model worden opgenomen:

[Dit landsbesluit, houdende algemene maatregelen / Deze regeling] berust op artikel/de artikelen ... van ... [de landsverordening (citeertitel) / het landsbesluit, houdende algemene maatregelen (citeertitel)].

Toelichting:

Deze bepalingen zijn wenselijk in die gevallen waarin bestaande uitvoeringsregelingen een nieuwe wettelijke grondslag krijgen en daarover onduidelijkheid kan bestaan. Zie ook aanwijzing 180.

Aanwijzing 167

Bij wijziging van een wettelijke regeling kunnen bestaande bepalingen, die strekken tot wijziging van andere wettelijke regelingen, alsook andere uitgewerkte bepalingen van die wettelijke regeling worden geschrapt.

Toelichting:

Bij uitgewerkte bepalingen kan gedacht worden aan de overgangs- en inwerkingtredingsbepalingen, alsook aan tijdelijke regelingen.

Aanwijzing 168

Bij complexe wijzigingsregelingen kan ter verduidelijking van de voorgestelde wijzigingen bij de wijzigingsregeling een vergelijkend overzicht worden gevoegd van de te wijzigen bepalingen en de voorgestelde bepalingen.

Toelichting:

Dit vergelijkend overzicht kan als apart document worden opgesteld, dan wel als bijlage worden gevoegd bij de toelichting op de wettelijke regeling. Een dergelijk overzicht komt de inzichtelijkheid van het ontwerp ten goede en kan worden gebruikt door de overige actoren binnen het wetgevingsproces, zoals de Raad van Advies en de Staten. Ook na de vaststelling van een wettelijke regeling behoudt dit document zijn waarde en kan onder andere door advocaten of burgers worden geraadpleegd.

Aanwijzing 169

Bij wijziging van een bepaling wordt ten minste een gehele lees- of begripseenheid vervangen door een nieuwe lees- of begripseenheid.

Toelichting:

Een wijziging luidt dus niet: "*Financiën*" wordt vervangen door "*Justitie*", maar "*de Minister van Financiën*" wordt vervangen door: *de Minister van Justitie*.

Aanwijzing 170

Het beëindigen van de gelding van een gehele wettelijke regeling wordt aangeduid met het werkwoord "*intrekken*", het schrappen van een artikel of een onderdeel van een wettelijke regeling met het werkwoord "*vervallen*".

Toelichting:

Voorbeelden:

- De Landsverordening toezicht trustwezen wordt ingetrokken.
- Artikel 25, tweede lid, vervalt.

Aanwijzing 171

1. Vervanging van een tekst in een wettelijke regeling wordt vormgegeven met de uitdrukking "*wordt vervangen door:*" of, voor zover dit taalkundig mogelijk is, met de uitdrukking "*komt te luiden:*".

2. Het te vervangen tekstgedeelte wordt tussen aanhalingstekens geplaatst. Dit gebeurt niet met de nieuwe tekst, tenzij dit voor de duidelijkheid nodig is.

3. Indien een artikel of onderdeel daarvan wordt vervangen, begint de nieuwe tekst met de aanduiding van het artikel of het onderdeel.

Toelichting:

Voorbeelden:

a. In artikel 5, derde lid, wordt "Omroepraad" vervangen door: Mediaraad.

b. Artikel 353 komt te luiden:

Artikel 353

De voogd kan niet zonder machtiging van de rechter in eerste aanleg van een minderjarige toekomstend aandeel in een ontbonden huwelijksgemeenschap afstand doen.

c. Artikel 203, eerste lid, komt te luiden:

1. Erkenning van een kind geschiedt bij een akte van erkenning, opgemaakt door een ambtenaar van de burgerlijke stand.

Uit taalkundig oogpunt komt bij vervanging van een of meer woorden alleen de uitdrukking "*wordt vervangen door*" in aanmerking. Dit

is ook het geval als bijvoorbeeld één artikel door twee artikelen wordt vervangen.

De aan het slot van het tweede onderdeel bedoelde uitzondering kan zich voordoen, indien in één volzin twee of meer tekstwijzigingen zijn opgenomen. In dat geval wordt de dubbele punt voor het laatst te wijzigen onderdeel geplaatst.

Voorbeeld:

In artikel 2, eerste lid, wordt "telkenmale" vervangen door "telkens" en wordt "het eerste lid" vervangen door: het tweede lid.

Aanwijzing 172

1. Een wettelijke regeling die slechts betrekking heeft op wijziging of intrekking van een of meer bestaande wettelijke regelingen, wordt ingedeeld in artikelen met Romeinse cijfers (I, II, III...).

2. Indien een nieuwe wettelijke regeling tevens strekt tot wijziging van bestaande wettelijke regelingen, worden ook de wijzigingsbepalingen genummerd met Arabische cijfers (1., 2., 3...).

Aanwijzing 173

1. In een wijzigingsregeling en in slotbepalingen van een nieuwe wettelijke regeling wordt voor iedere te wijzigen wettelijke regeling een apart artikel gebruikt.

2. Binnen een apart Romeins artikel worden de verschillende wijzigingen van een wettelijke regeling aangeduid met hoofdletters (A, B, C,...).

3. In het geval, bedoeld in het tweede onderdeel, worden de verschillende wijzigingen in een artikel van een wettelijke regeling aangeduid met Arabische cijfers (1., 2., 3...).

Toelichting:

Voorbeeld:

Artikel I

De Algemene termijnenlandsverordening wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 3, eerste lid, wordt als volgt gewijzigd:

1. De onderdelen h tot en met j worden geletterd i tot en met k.

2. Er wordt een nieuw onderdeel h ingevoegd, luidende:
h. de Dag van de Bevrijding, dan wel Emancipation Day;.

B

Aan artikel 3 wordt een lid toegevoegd, luidende:

3. De Dag van de Bevrijding, dan wel Emancipation Day, wordt jaarlijks gevierd op 1 juli, tenzij die dag op een zondag valt, in welk geval de Dag van de Bevrijding, dan wel Emancipation Day, op de eerst volgende werkdag wordt gevierd.

Toelichting:

Worden in een wettelijke regeling meer wijzigingen aangebracht dan het alfabet letters telt, dan geschiedt de aanduiding van de volgorde

verder met een combinatie van hoofdletters (AA, BB, CC, ..., ZZ, AAA, BBB, et cetera).

Dient in een wijzigingsregeling een verdere onderverdeling te worden gemaakt, dan gebeurt dat in de volgende volgorde: Arabische cijfers (1., 2., 3...); kleine letters (a., b., c.,...); Romeinse cijfers (i., ii., iii.,...).

Aanwijzing 174

1. De nummering van bij wijziging ingevoegde artikelen geschiedt door toevoeging aan bestaande artikelnummers van *a*, *b* enzovoort.
2. Een eenmaal aangevangen wijze van nummering wordt voortgezet.

Toelichting:

De nummering, bedoeld in het eerste onderdeel, geschiedt dus niet met *1bis*, *1ter* en dergelijke, tenzij een zodanige nummering al is ingezet. Worden in een wettelijke regeling meer artikelen ingevoegd dan het alfabet letters telt, dan geschiedt de aanduiding van de volgorde verder met een combinatie van letters (1a, 1b, ..., 1z, 1aa, 1bb, 1cc, ..., 1zz, etc.).

Aanwijzing 175

Bij wijziging van wettelijke regelingen waarvan de leden van de artikelen niet zijn genummerd, kan alsnog nummering plaatsvinden, maar alleen indien de leden van alle artikelen van een hoofdstuk, titel, afdeling of paragraaf worden genummerd.

Toelichting:

Aan een nieuw lid dat opgenomen wordt in een artikel zonder genummerde leden, wordt dus geen nummer gegeven.

Aanwijzing 176

1. Bij wijziging van wettelijke regelingen worden artikelen, boeken, delen, hoofdstukken, titels, afdelingen en paragrafen niet vernummerd, tenzij dit noodzakelijk is.
2. De leden van een artikel, alsmede de met een letter aangeduide artikelonderdelen worden wel vernummerd, onderscheidenlijk opnieuw geletterd, tenzij daartegen overwegend bezwaar bestaat.
3. Het vernummeren of invoegen van een artikellid geschiedt overeenkomstig de volgende voorbeelden:

1. Het eerste tot en met derde lid worden vernummerd tot tweede tot en met vierde lid.

2. Onder vernummering van het tweede lid tot derde lid wordt een lid ingevoegd,

luidende:

2. [...]

4. Het wijzigen van de aanduiding van een artikelonderdeel of het invoegen of toevoegen van een artikelonderdeel geschiedt overeenkomstig de volgende voorbeelden:

A

1. De onderdelen c tot en met f worden geletterd d tot en met g.
2. Er wordt een onderdeel ingevoegd, luidende:
c. [...]

B

Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel d door een puntkomma, wordt een onderdeel toegevoegd, luidende:
e. [...]

C

In onderdeel c vervalt "; of,". Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel d door "; of," wordt een onderdeel toegevoegd, luidende:
e. [...]

5. Het toevoegen van een of meer leden aan een artikel dat nog niet uit leden bestaat, geschiedt overeenkomstig het volgende voorbeeld:
  1. Voor de tekst wordt de aanduiding "1." geplaatst.
  2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:
2. [...]

6. Het wijzigen van een uit leden bestaand artikel tot een artikel dat niet uit leden bestaat, geschiedt overeenkomstig het volgende voorbeeld:

Het tweede lid alsmede de aanduiding "1." voor het eerste lid vervallen.

7. Indien een lid of onderdeel in één wijzigingsregeling zowel wordt gewijzigd als vernummert of anders geletterd, wordt dat lid of onderdeel ten behoeve van die wijziging aangeduid met de nieuwe nummering onderscheidenlijk lettering, met toevoeging van de vermelding "(nieuw)".

Toelichting:

Als overwegend bezwaar als bedoeld in het tweede onderdeel van deze aanwijzing wordt bijvoorbeeld het geval aangemerkt, dat veelvuldig naar een artikellid of artikelonderdeel is verwezen. Het vernummen of verletteren van dat artikellid of onderdeel zou in een dergelijk geval onnodig veel extra wijzigingen met zich mee brengen. Het is in dergelijke gevallen beter om het nieuwe onderdeel aan het slot van het artikel of artikelonderdeel toe te voegen.

Aanwijzing 177

In een overgangsbepaling ter zake van een wijziging van een voorschrift wordt verwezen naar het gewijzigde voorschrift en niet naar de wijzigingsbepaling.

Toelichting:

Deze aanwijzing is het best toe te lichten aan de hand van een voorbeeld:

In artikel I, onder C, van een wijzigingsregeling wordt een nieuw artikel 8a ingevoegd, dat een beperking bevat van aanspraken die in

artikel 8 aan een bepaalde groep van personen worden gegeven. Die beperking moet tot 1 januari 2004 niet gelden voor personen uit de groep die zijn geboren voor 1 januari 1930. De betrokken overgangsbepaling van de wijzigingsregeling moet dan niet luiden: "Artikel I, onder C, geldt tot 1 januari 2004 niet voor personen die geboren zijn voor 1 januari 1930.", maar: "Artikel 8a van (aanduiding gewijzigde wettelijke regeling) geldt tot 1 januari 2004 niet voor personen die geboren zijn voor 1 januari 1930."

Reden hiervoor is dat een wijzigingsregeling is uitgewerkt op het moment dat deze in werking is getreden – de opgenomen wijzigingen maken vanaf dat moment allemaal deel uit van gewijzigde wettelijke regeling – een verwijzing naar een artikel in de wijzigingsregeling zelf zou vanaf dat moment een verkeerde verwijzing inhouden.

§ 5.2 Intrekken en vervallen van wettelijke regelingen

Aanwijzing 178

Bij vervanging van een wettelijke regeling door een nieuwe wettelijke regeling wordt de oude wettelijke regeling uitdrukkelijk ingetrokken.

Toelichting:

Het uitdrukkelijk intrekken van een oude wettelijke regeling mag niet achterwege worden gelaten met een beroep op het beginsel dat een vroegere wettelijke regeling ter zijde wordt gesteld door een latere wettelijke regeling.

Vermeden wordt een formulering als: "*wordt opnieuw vastgesteld als volgt*".

Aanwijzing 179

1. Intrekking van een wettelijke regeling geschiedt door een wettelijke regeling van gelijke orde.
2. Intrekking van gedelegeerde wettelijke regelingen door een delegerende wettelijke regeling kan uitsluitend plaatsvinden, indien de in te trekken gedelegeerde wettelijke regeling niet wordt vervangen door een wettelijke regeling van gelijke orde.

Toelichting:

Voor de intrekking van een wettelijke regeling wordt het volgende model gebruikt:

De Landsverordening [citeertitel] wordt ingetrokken.

Intrekking door een gedelegeerde wettelijke regeling, respectievelijk door een overig besluit als bedoeld in aanwijzing 1, tweede onderdeel, is slechts mogelijk, indien de in te trekken wettelijke regeling daarin uitdrukkelijk voorziet. Intrekking op deze wijze is in het algemeen onwenselijk. Zie ook aanwijzingen 26 en 160.

Aanwijzing 180

Intrekking van een wettelijke regeling brengt mee dat de op die wettelijke regeling gebaseerde gedelegeerde wettelijke regelingen van rechtswege vervallen, tenzij voor die wettelijke regelingen een nieuwe wettelijke grondslag in het leven wordt geroepen.

Toelichting:

Er bestaat geen verplichting om in een ontwerp een bepaling op te nemen om gedelegeerde wettelijke regelingen in te trekken. Deze wettelijke regelingen vervallen al doordat de wettelijke grondslag, waarop deze zijn gebaseerd, wordt geschrapt. Het verdient echter wel aanbeveling om deze gedelegeerde wettelijke regelingen in te trekken vanuit het oogpunt van duidelijkheid en rechtszekerheid. In sommige gevallen kan echter worden volstaan door in de memorie van toelichting, respectievelijk de nota van toelichting, een opsomming op te nemen van de van rechtswege vervallen gedelegeerde wettelijke regelingen.

Indien een gedelegeerde wettelijke regeling moet voortbestaan en op een nieuwe wettelijke grondslag komt te berusten, dient dit wèl uitdrukkelijk in de wijzigingsregeling te worden voorzien. Zie ook aanwijzing 166.

Aanwijzing 181

1. Een wettelijke regeling die direct is uitgewerkt nadat deze in werking is getreden, wordt niet ingetrokken.
2. Evenmin wordt in een dergelijke wettelijke regeling voorzien in een bepaling inzake het vervallen van die wettelijke regeling.

Toelichting:

Wijzigingsregelingen komen bijvoorbeeld dus niet voor intrekking of verval in aanmerking, tenzij daarin overgangsbepalingen staan die niet onmiddellijk zijn uitgewerkt.

Aanwijzing 182

1. Het intrekken van een wijzigingsregeling, maakt de wijzigingen in de gewijzigde wettelijke regeling niet ongedaan.
2. Een ingetrokken wettelijke regeling of een vervallen bepaling herleeft niet door intrekking van de wettelijke regeling waarmee de eerstgenoemde wettelijke regeling werd ingetrokken.

Toelichting:

Eenmaal vastgestelde wijzigingen kunnen uitsluitend ongedaan worden gemaakt door middel van een nieuwe wijzigingsregeling. Het intrekken van de eerste wijzigingsregeling is hiervoor onvoldoende, daar een dergelijke regeling zijn werking verliest op het moment van inwerkingtreding. Vanaf dat moment maken de vastgestelde wijzigingen deel uit van de gewijzigde wettelijke regeling zelf.

Eenzelfde geldt ook voor eenmaal ingetrokken wettelijke regelingen. Deze wettelijke regelingen kunnen alleen weer van kracht worden door middel van vaststelling van een nieuwe wettelijke regeling.

Indien in een wettelijke regeling een tijdelijke bepaling is opgenomen en deze bepaling is uitgewerkt, dan kan deze bepaling uitsluitend weer van kracht worden door de bepaling opnieuw door middel van een wijzigingsregeling in de wettelijke regeling te voegen. Op een dergelijke wijziging zijn de beginselen van terugwerkende kracht onverkort van kracht. Zie ook aanwijzing 126.

§ 5.3 Wijziging van ontwerpen voor een landsverordening Aanwijzing 183

1. Door de regering gewenste veranderingen in ingediende ontwerpen van landsverordening krijgen de vorm van een nota van wijziging.
2. In het opschrift van een nota van wijziging worden een tweede, derde en volgende nota van wijziging als zodanig aangeduid.
3. De aanhef van een nota van wijziging luidt: "*Het ontwerp wordt als volgt gewijzigd:*".
4. Een nota van wijziging wordt niet ingedeeld in artikelen. De onderdelen worden met hoofdletters aangeduid. Indien een verdere onderverdeling noodzakelijk is, dan gebeurt dat in de volgende volgorde: Arabische cijfers (1., 2., 3...); kleine letters (a., b., c.,...); Romeinse cijfers (i., ii., iii.,...).

Toelichting:

- Bij nota van wijziging kunnen naast het lichaam van het ontwerp ook het opschrift en de overwegingen van de landsverordening worden gewijzigd.
- Bij een nota van wijziging wordt uitgegaan van de meest recente tekst van het ontwerp, dus inclusief eventueel bij eerdere nota van wijziging aangebrachte wijzigingen. De aanhef van een nota van wijziging dient dus niet te luiden: "Het gewijzigde ontwerp wordt als volgt gewijzigd:".

Aanwijzing 184

1. Een nota van wijziging wordt van een toelichting voorzien.
2. Betreft het een nota van wijziging die tegelijk met een nota naar aanleiding van het verslag wordt ingediend, dan kan ter toelichting worden volstaan met een verwijzing naar een bepaald gedeelte van de nota naar aanleiding van het verslag.

Aanwijzing 185

1. Indien een landsverordening na indiening is veranderd, wordt door de beleidsverantwoordelijke minister(s) in samenwerking met de Minister van Algemene Zaken bezien of het nodig is om:
  - a. het goedgekeurde ontwerp te hernummeren; en,
  - b. verbeteringen in de interpunctie aan te brengen, zolang de betekenis van het ontwerp daarmee niet wordt gewijzigd.
2. Het uiteindelijk opgemaakte ontwerp wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de voorzitter van de Staten, alvorens tot bekrachtiging wordt overgegaan.

Toelichting:

Indien een aanhangig ontwerp van landsverordening tijdens de wetgevingsprocedure wordt gewijzigd, kan het wenselijk zijn om het uiteindelijk goedgekeurde ontwerp van landsverordening te hernummeren, alvorens tot bekrachtiging over te gaan. Deze aanwijzing regelt dat de bevoegdheid hiertoe berust bij de beleidsverantwoordelijke minister(s) in samenwerking met de Minister van Algemene Zaken. Ook eventuele verbeteringen in interpunctie kunnen op dat moment nog worden aangebracht. In lijn met het primaat van de wetgever dienen deze wijzigingen evenwel niet inhoudelijk van aard te zijn en geen wijziging in de betekenis tot gevolg te hebben, alsook dient het uiteindelijk opgemaakte ontwerp ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de voorzitter van de Staten.

De Minister-President
d.d. 27 juni 2013

Uitgegeven de *vijfde* juli 2013;
De Minister van Algemene Zaken,
Namens deze,
Hoofd afdeling Juridische Zaken & Wetgeving